SANGRAHA

VYAKARANAM

AN ELEMENTARY TELUGU GRAMMAR
FOR THE USE OF SCHOOLS

BY
Rao Bahadur
K. VIRESALINGAM PANTULU
Late Telugu Pandit, Presidency College.

THIRTIETH EDITION

Publishers :
HITHAKARINI SAMAJAMU
RAJAHMUNDRY

1948] [Re 1-0-0

శ్రీ [illegible] రావు బహద్దూరు

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

ప్రహసనములు

మొదటి సంపుటము 3 0 0

1 అపూర్వబ్రహ్మచర్య ప్రహసనము 0 3 0

2 విచిత్రవివాహ ప్రహసనము 0 2 0

3 మహాబధిరప్రహసనము 0 2 0

4 పునర్వివాహప్రహసనము 0 2 0

5 బలాత్కారగానవినోద ప్రహసనము 0 2 0

6 కలహప్రియాప్రహసనం 0 2 0

7 మహామహోపాధ్యాయ ప్రహసనము 0 2 0

8 యోగనిద్రాప్రహసనం 0 2 0

9 మహావంచకప్రహసనం 0 2 0

10 అసహాయశూర ప్ర॥ 0 2 0

11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము 0 2 0

12 వేశ్యాప్రియా ప్ర॥ 0 3 0

13 కౌతుకవర్ధని 0 2 0

14 వినోదతరంగిణి 0 1 6

15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥ 0 4 0

16 ,, రెం॥భా॥ 0 4 0

17 ,, మూ॥భా॥ 0 5 0

నాటకములు

రెండవ సంపుటము 3 0 0

1 బ్రహ్మవివాహము 0 3 0

2 వ్యవహారధర్మబోధిని 0 3 0

3 తిర్యగ్విద్వన్మహాసభ 0 2 (మూషకాసురవిజయం)

4 మహారణ్యపురాధిపత్యము 0 8

5 ప్రహ్లాదనాటకము 0 4

6 సత్యహరిశ్చంద్ర నాటకము 0 12

7 దక్షిణగోగ్రహణము 0 6

8 వివేకదీపిక 0 4

భాషాంతరీకృతనాటకములు

మూడవ సంపుటము 3 0

1 చమత్కారరత్నావళి 0 4

2 రాగమంజరి 0 8

3 కళ్యాణకల్పవల్లి 0 8

4 అభిజ్ఞానశాకుంతలము 0 12

5 రత్నావళి 0 8

6 మాలవికాగ్నిమిత్రము 0 6

7 ప్రబోధచంద్రోదయము 0 8

8 వినీసువర్తకచరిత్రము 0 4

వచనప్రబంధములు

పద్యకావ్యములు

నాల్గవ సంపుటము 3 0

1 సత్యరాజాపూర్వదేశ యాత్రలు మొ॥భా॥ 0 8

,, రెం॥భా॥ 0 6

3 రాజశేఖరచరిత్రము 1 0

4 శుద్ధాంధ్రనిరోష్ఠ్యనిర్వచననైషధము 0 4

సంగ్రహ వ్యాకరణము

ఇది

పాఠశాలల యుపయోగము నిమిత్తము

కందుకూరి వీరేశలింగముచే

రచియింపఁబడినది.

[వెల 1 రూపాయి

Printed by A. Lakshmanaswamy Naidu
at the Saraswathi Power Press, Rajahmundry
and published by the Secretary,
Hithakarini Samajam, Rajahmundry
30th Edition 5008—1948

శ్రీ

సంగ్రహవ్యాకరణము.

ఆంధ్రభాష.

౧. ఆంధ్రదేశమున వ్యవహరింపఁబడుభాష యాంధ్రభాష యనఁబడును. భాషయనఁగా నరు లొండొరులకుఁ దమ మనోభావముల నెఱిఁగింప సాధనభూతముగా నుండు వాగ్జాలము కూడిక. అది వాగ్రూపముగానైనను, లిఖితరూపముగానైనను, ఉండవచ్చును. ఎఱుకుభాష మొదలగునవి కేవల వాగ్రూపములు. తెలుఁగు అఱవము మొదలగునవి వాగ్లిఖితరూపములు.

౨. ఈభాషయందలి పదములు, తత్సమములు, తద్భవములు, దేశ్యములు అని మూఁడుభేదములు కలవి. ౧. విభక్తిప్రత్యయమును మాత్రముమారి తెనుఁగున వాడఁబడు సంస్కృత ప్రాకృతపదములు తత్సమములు. ఉ:—సం. గురు (ః), సం. స. గురు (వు); ప్రా. గారవ (ం) ప్రా. స. గారవ (ము). ౨. వర్ణాగమము, వర్ణలోపము, వర్ణాదేశము, లోనుగాఁగల వికారములను విధివిహితముగాఁ బొంది తెలుఁగున వ్యవహరింపఁబడు సంస్కృతప్రాకృతపదములు తద్భవములు. ఉ:—ఆగ—సం. రథః, సం. భ. అరదము; ప్రా. అచ్ఛేరం, ప్రా. భ. అచ్చెరువు—లోప—సం. తామరసమ్, సం. భ. తామర; ప్రా. పణ్ణాసా, ప్రా. భ. పనస—ఆదే—సం. అంగణమ్, సం. భ. అంకణము; ప్రా. పుఢవీ, ప్రా. భ. పుడమి. ౩. సంస్కృతప్రాకృతముల,

సంబంధములేనివై త్రిలింగదేశమున వ్యవహరింపఁబడు పదములు దేశ్యములు. ఉ:—ఊరు, పేరు.

౩. సంస్కృతసమేతర మగుభాష యచ్చతెలుఁగనఁబడును. ఆంధ్రమునకు సంస్కృతప్రాకృతములు రెండును ప్రకృతులు కావున, సంస్కృత మాద్యప్రకృతియనియు, ప్రాకృతము ద్వితీయప్రకృతి యనియు, ఆంధ్రము వికృతియనియు, చెప్పఁబడును.

౪. లక్షణవిరుద్ధములైన పదములు గ్రామ్యములు. ఉ:— వస్తాడు, తెస్తాడు. ఇవి ప్రయోగార్హములు గావు. అయినను మన తొల్లింటి కవీంద్రులు వాడియున్న పదములు గ్రామ్యములైనను, గ్రాహ్యములే. ఉ:—కఱకంఠుఁడు, ప్రాణగొడ్డము, జీవగఱ్ఱ.

౫. భాషకుం బ్రధానసాధనములు వర్ణములు; వర్ణములు పదములగును; పదములు వాక్యములగును; వాక్యములు కావ్యములగును.

వ్యా క ర ణ ము.

౧. ఆంధ్రభాషను సలక్షణముగా వ్యవహరించుటకు ఉపయోగించు విషయములుగల శాస్త్రము ఆంధ్రవ్యాకరణ మనఁబడును.

౨. అది వర్ణపరిచ్ఛేదము, పదపరిచ్ఛేదము, వాక్యపరిచ్ఛేదము, కావ్యపరిచ్ఛేదము, అని నాలుగు భాగములు గలది.

వ ర్ణ ప రి చ్ఛే ద ము.

౧. వివిధములగు ధ్వనులను వేర్వేఱ నెఱింగించుకొఱకు వ్రాతయం దేర్పఱుచుకోఁబడిన గురుతులు వర్ణము లనికాని, అక్షరములని కాని, చెప్పంబడును. ఉ:—అ, ఇ, క, గ. అట్టివర్ణములను గూర్చి చెప్పునది వర్ణపరిచ్ఛేదము,

౨. వర్ణములసమూహమునకు వర్ణసమామ్నాయ మని పేరు. ఆంధ్రవర్ణసమామ్నాయమునందు ఏబదియారు వర్ణములు గలవు. అవి అచ్చులు, హల్లులు, ఉభయాక్షరములు, అని మూడు విధములుగలవు.

౩. అచ్చులు పదియారు:—అ, ఆ, ఇ, ఈ, ఉ, ఊ, ఋ, ౠ, ఌ, ౡ, ఎ, ఏ, ఐ, ఒ, ఓ, ఔ. (అచ్చులకు ప్రాణములు, స్వరములు, అని మారుపేళ్ళు గలవు.)

౪. ఇతరవర్ణసాహాయ్యము లేకయే పూర్ణముగా నుచ్చరింపఁబడు వర్ణములు అచ్చులు. అచ్చులలో అ, ఇ, ఉ, ఋ, ఌ, ఎ, ఒ, అను నేడును హ్రస్వములు, (అనఁగా కుఱుచలు); ఆ, ఈ, ఊ, ౠ, ౡ, ఏ, ఐ, ఓ, ఔ, అను తొమ్మిదియు దీర్ఘములు (అనఁగా నిడుదలు); ఎ, ఏ, ఒ, ఓ, అను నాలుగును వక్రములు (అనఁగా వంకరగా నుండునవి); ఐ, ఔ, అను రెండును వక్రతమములు (అనఁగా మిక్కిలివంకరగా నుండునవి.)

౫. హల్లులు ముప్పదియేడు:—క, ఖ, గ, ఘ, ఙ, చ, ౘ, ఛ, జ, ౙ, ఝ, ఞ, ట, ఠ, డ, ఢ, ణ, త, థ, ద, ధ, న, ప, ఫ, బ, భ, మ, య, ర, ల, వ, శ, ష, స, హ, ఱ, ళ, (హల్లులకు వ్యంజనములు, ప్రాణులు, అని నామాంతరములు.)

౬. స్వరసాహాయ్యము లేక పూర్ణముగా నుచ్చరింపఁబడని వర్ణములు హల్లులు. హల్లులలో, క, చ, ౘ, ట, త, ప, అను నాఱును పరుషములు (అనఁగా కఠినాక్షరములు); గ, జ, ౙ, డ, ద, బ, అను నాఱును సరళములు (అనఁగా కఠినములు కానివి); ఖ, ఘ, ఙ, ఛ, ఝ, ఞ, ఠ, ఢ, ణ, థ, ధ, న, ఫ, భ, మ, య, ర, ల, వ, శ, ష, స, హ, ఱ, ళ - అను నిరువదియైదును స్థిరములు. (అనఁగా నిలుకడగా [1]నుండునవి); స్థిరములలోని నకారము ద్రుత మనఁబడును; ఖ, ఘ, ఛ, ఝ, ఠ, ఢ, థ, ధ, ఫ, భ, అను పదియు వర్గయుక్కు లనఁబడును,

౭. మఱియు హల్లులలో క, ఖ, గ, ఘ, ఙ; చ, ఛ, జ, ఝ, ఞ; ట, ఠ, డ, ఢ, ణ; త, థ, ద, ధ, న; ప, ఫ, బ, భ, మ; అనునిరువదియైదును స్పర్శములు—ఇందు అయిదయిదు క్రమముగా కవర్గము, చవర్గము, టవర్గము, తవర్గము, పవర్గము, అనబడును.—య, ర ల, వ, అను నాలుగును అంతస్థములు; శ, ష, స, హ, అను నాలుగును ఊష్మములు.

౮. ఉభయాక్షరములు మూడు:—ఁ, ం, ః - ఇవి క్రమముగా అరసున్న, నిండుసున్న, విసర్గము అని చెప్పఁబడును. (అరసున్నకు అర్ధానుస్వారము, అర్ధబిందువు అనియు - నిండుసున్నకు పూర్ణానుస్వారము, పూర్ణబిందువు, అనియు - వేరునామములు.)

౯. అచ్చులును హల్లులు, నగుపర్ణములు ఉభయాక్షరములు. (హల్లులమీఁదవలె వీనిమీఁద అచ్చులు నిలువకుండుటంజేసి యచ్చులును అచ్చులకువలె వీనికి స్వతంత్రప్రయోగము లేమింజేసి హల్లులును, అని యెఱుంగునది.)

౧౦. ఉత్పత్తిస్థానములను బట్టి అ, ఆ, క, ఖ, గ, ఘ, ఙ, హ, ః, లు, కంఠ్యములు; ఇ, ఈ, చ, ఛ, జ, ఝ, ఞ, య, శ, లు, తాలవ్యములు; ఋ, ౠ, ట, ఠ, డ, ఢ, ణ, ర, ష, ఱ, లు, మూర్ధన్యములు; ఌ, ౡ, ౘ, ౙ, త, థ, ద, ధ, న, ల, స, లు, దంత్యములు; ఉ, ఊ, ప, ఫ, బ, భ, మ, లు, ఓష్ఠ్యములు; ఙ, ఞ, ణ, న, మ, ఁ, ం, లు, అనునాసికములు; ఎ, ఏ, ఐ, లు, కంఠ్యతాలవ్యములు; ఒ, ఓ, ఔ, లు, కంఠోష్ఠ్యములు; వ, దంతోష్ఠ్యము; అని చెప్పఁబడును.

౧౧. య, ర, ల, వ - ఈయక్షరములు లఘువులు, అలఘువులు, అని యిరుదెఱంగులు; సాధ్యమగు యకారము లఘువు. ఉ- (అది+ఇట్టి=అదియిట్టి.) సాధ్యమనఁగా శాస్త్రమువలనఁ గలిగినది. సిద్ధమగుయకార మలఘువు. ఉ:—కాయ. సిద్ధ మనఁగా శబ్దముతోడ నుండునది. రేఫము లఘువు. ఉ:—పెరుగు. శకటరేఫ మలఘువు.

ఉ:—చెఱకు. సిద్ధమగులకారము లఘువు. ఉ:—తల. సాధ్యమగు ళకార మలఘువు. ఉ:—[ఏఱునుండి] ఏళులు. సాధ్యమగు ప్రథమ మీఁది పకారము లఘువు. ఉ:—(అతఁడు+పలికె=) అతఁడువలికె. సిద్ధమగు వకార మలఘువు ఉ:—వాఁగు.

౧౨. పై వర్ణములలో ఎ, ఒ, చ, జ, ఱ, ఁ, అను నాఱును సంస్కృతమున లేవు; ఋ, ౠ, ఌ, ౡ, ఐ, ఔ, ఙ, ఞ, శ, ష, యను పది యుంగూడ ప్రాకృతమున లేవు; ఋ, ౠ, ఌ, ౡ, ః, ఖ, ఘ, ఙ, ఛ, ఝ, ఞ, ఠ, ఢ, థ, ధ, ఫ, భ, శ, ష, అను పందొమ్మిదియు నచ్చ తెనుగున లేవు.

౧౩. అచ్చ తెలుఁగునకు వర్ణములు ముప్పదియేసు—అ, ఆ, ఇ, ఈ, ఉ, ఊ, ఎ, ఏ, ఐ, ఒ, ఓ, ఔ, ఁ, ం; క, గ, చ, చ, జ, జ, ట, డ, ణ, త, ద, న, ప, బ, మ, య, ర, ల, వ, స, హ, ఱ, ళ.

౧౪. ఇఁక, అఁట, చూఁడు, అను శబ్దములందక్క ప్రథమ హ్రస్వముమీఁద అరసున్న లేదు. హ్రస్వముమీఁది యరసున్న వైకల్పికముగా నిండుసున్న యగును. ఉ:—అనఁటి, అనంటి.

౧౫. అచ్చ తెనుఁగున పరుషసరళములకు ముందే బిందు వుండును. ఉ:—కలఁక, వంకర, వాఁగు, వంగ.

౧౬. తెలుఁగుమాటలకు మొదల, ణ, య, ళ, వు, వూ, వొ, వో, లు లేవు.

౧౭. ఉయ్యాల, పయ్యెద, తాయెతు - ఈమూఁడు శబ్దములందక్క పదమధ్యయకారమున ద్విత్వములేదు. ఉ:—కయ్యము, బయలు.

౧౮. అచ్చ తెలుఁగున చ, జ, లు తాలవ్యములు, చ, జ, లు దంత్యములు. తాలవ్యములు ఇ, ఈ, ఎ, ఏ, ఐ, లంగూడియుండును. ఉ:—చిగురు, జిగి మొ॥ - దంత్యములు అ, ఆ, ఉ, ఊ, ఒ, ఓ, ఔ, లంగూడియుండును. ఉ:—చవి, జత మొ॥

౧౯. సంస్కృతసమములయందు ఇకారాంతము లయిన శబ్దముల ఉపధ*లగు చ, జ, వర్ణములు బహువచనమునందు దంత్యము లగును. ఉ:—వీచి, వీచులు. 'రాజు' శబ్దము మాత్రము ఏకవచనము నందు దంత్యయుక్తముగా నున్నది.

పదపరిచ్ఛేదము.

౧. అర్థముగలఏకవర్ణముకాని, వర్ణసముదాయముకాని,పదమనఁ బడును. ఉ:—అ, మా, అట, నగ, పనస; అట్టిపదములను గూర్చి చెప్పునది పదపరిచ్ఛేదము.

౨. వ్యస్తపదములనియు, సమాసపదములనియు, పదములు రెండువిధములు. పెక్కుపదములు చేరి యొక్కపదమగునది సమాస పదము:—గరళకంఠుఁడు, అలరువిల్తుఁడు. అట్లుచేరనిది వ్యస్త పదము:— గరళము, కంఠము, అలరు, విల్లు.

౩. సంస్కృతశబ్దములు, ప్రకృతులు, ప్రత్యయములు, అని రెండువిధములు గలవి. లోకములోని పదార్థములను, వ్యాపారములను, తెలియఁజేయు మూలపదములు ప్రకృతులు. ప్రకృతులకు లింగము, కాలము, మొదలగు భేదములు గలుగుటకై చేర్పఁబడునవి ప్రత్యయ ములు. ప్రకృతులు ప్రాతిపదికములని, ధాతువులని, ఇరుదెఱఁగులు.

౪. కొందఱిమతమున శబ్దములు మూఁడువిధములుగలవి. అవి నామములు, క్రియలు, అవ్యయములు. కేవలనామములు, సర్వనామ ములు, అని నామములు రెండువిధములు; కేవలనామములు, విశేష్యములు, విశేషణములు అని రెండుదెఱఁగులు.

---

* ఉపధ యనఁగా తుదివర్ణమునకు ముందుండు వర్ణము.

౫. విశేష్యములు, విశేషణములు, సర్వనామములు, క్రియలు, అవ్యయములు, అని పదము లైదువిధములుగలవి.

విశేష్యము.

౧. మన యింద్రియములకుఁగాని, మనస్సునకుఁగాని, గోచరములగు పదార్థములపేళ్ళు విశేష్యములనఁబడును. ఉ:—పుస్తకము, కూఁత, పరిమళము, పులుసు, వేఁడిమి, యోగ్యత.

౨. సంజ్ఞావాచకములు, జాతివాచకములు, గుణవాచకములు, క్రియావాచకములు, అని విశేష్యములు నాలుగువిధములు గలవి.

౩. మనుజులు, దేశములు, పట్టణములు, పర్వతములు, నదులు మొదలగు వానిలో నొక్కొక్కదానికిఁ బెట్టఁబడిన నామములు సంజ్ఞావాచకములు. ఉ:—రాముఁడు, కోసలము, ద్వారక, నీలగిరి, గోదావరి.

౪. జంతు వస్తు సముదాయములో నొక్కొక్క తరగతిలోని వానికి సామాన్యముగాఁ జెందునవి జాతివాచకములు. ఉ:—మనుజుఁడు, వృక్షము, ఆవు, రాయి.

౫. వేఱువేఱు గుణముల పేళ్ళు గుణవాచకములు. ఉ:—మాధుర్యము, చేఁదు, యోగ్యత, పెద్దతనము.

౬. భావార్థకమునందుఁ దెలుఁగున, తనము, ఱికము, ఇమి, న, ఇక, మొదలగు ప్రత్యయము లంతమునందువచ్చును. ఉ:—చిన్నతనము, కన్నెఱికము, పేరిమి, నల్లన, అగ్గలిక.

౭. మతు బర్థంబున, కాఁడు, కత్తియ, ఈఁడు, అరి, ఇ, త, ఆఁడి, ఆఁడు, మొదలగు ప్రత్యయములు వచ్చును. ఉ:—తేరకాఁడు,

తేరకత్తియు, అటమటీఁడు, కల్లరి, బిత్తరి, ఛాకిత, వగలాఁడి, వగలాఁడు.

౮. క్రియవలనఁ గలిగినవి క్రియావాచకములు. ఉ:—వండుట, వంట, వండకము; పండుట, పంట, పండకము.

౯. ధాతువులకు, క, ఇమి, ఁత, కువ, ట, టు, పము, పు, ఇక, న, బడి, గడ, ఇకి, వు, అ, అకము, డు, లోనగు ప్రత్యయములఁ జేర్చుటవలన క్రియాజన్య విశేష్యములు కలుగును,—అలుక, కలిమి, కోఁత, పెనఁకువ, ఆట, వ్రేటు, తిరిపము, చూపు, కోరిక, గడన, పలుబడి, తీరుగడ, వినికి, మనువు, ఎండ, అమ్మకము, త్రొక్కుడు, వీనినే కృదంతములందురు.

౧౦. సంస్కృతనామములు కొన్ని యజంతములుగాను, కొన్ని హలంతములుగాను, ఉండును. లింగబోధకప్రత్యయాదులు గలుగునవ్వి డజంతశబ్దములలో మహద్వాచకముల తుది అకారమునకు ఉకారమగును:—(రామ) రాము; ఏకాక్షరశబ్దంబులకుందక్క మిగిలినవాని దీర్ఘమునకు హ్రస్వమగును—(రమా) రమ, (నదీ) నది, మా, శ్రీ; ఋకారాంతముల ఋకారమునకు అకారమగును—(భ్రాతృ) భ్రాత. హలంతములలో మకారాంతములు ద్వితీయైకవచనాంత తుల్యములు; ఇతరములు ప్రథమైకవచనాంత తుల్యములు. అందు, నకారాంతములకుఁ దక్క ప్రథమైకవచనాంతతుల్యంబుల తుది హల్లునకు ద్విత్వమును, ఉకారాగమమును, అగును—(దిక్) దిక్కు, (కకుప్) కకుప్పు; దీర్ఘముమీఁది హల్లునకు ద్విత్వము వైకల్పికము:—(వాక్) వాకు, వాక్కు; నాంతములయు, ద్వితీయైకవచనాంత తుల్యములయు, అంత్యహల్లునకు లోపంబు గలుగును—

(కర్తౄ) కర్త, (విద్వాంసమ్) విద్వాంస. [ఇట్టి లోపము లేని వాని కజంతంబులకుఁ బోలెఁ గార్యంబు—(విద్వాంస) విద్వాంసు].

౧౧. దేశ్యనామములు లోపవిభక్తికాంతములు అలోపవిభక్తికాంతములు, అని రెండువిధములు గలవి.

౧౨. విశేష్యములకును లింగము, వచనము, విభక్తి, గలిగియుండును,

లింగము.

౧. స్త్రీపురుషాది జాతిభేదము లింగమనంబడును. ఆంధ్రమున మహత్తు, మహతి, అమహత్తు, అని లింగములు మూఁడు. మనుష్యుల లోనిగాని దేవతలలోనిగాని పురుషులును, వారివిశేషణములును, మహత్తులు ; స్త్రీలును, వారివిశేషణములును, మహతులు ; తిర్యక్కులును, జడములును, వానివిశేషణములును, అమహత్తులు.

౨. సంస్కృతమున శబ్దములకే నియతము లగు లింగములు కలవుగాని, అర్థమును బట్టి లేవు. అవి, పుంలింగము, స్త్రీలింగము, నపుంసకలింగము, అని మూఁడు.

౩. ఇకారాంత వ్యతిరిక్తములగు మహద్వాచకములకు బిందుపూర్వక డువర్ణకంబు వచ్చును:–(రామ)రాముఁడు, (శంభు) శంభుఁడు, (విధాతృ) విధాతృఁడు, మగఁడు, బల్లిదుఁడు. ఇకారాంతము.—హరి.

౪. కొన్ని యమహచ్ఛబ్దములకును మహద్వివక్షయం దీ కార్యము గలుగును:—సముద్రుఁడు, మేఘుఁడు, హిమవంతుఁడు.

౫. ఇట్టి డువర్ణకము వచ్చు మహత్తులుకాని దేశ్యపదములు పుంలింగసమము లనఁబడును—కత్తళఁడు, పరికాఁడు.

౬. అకారాంతము లగు అమహద్వాచకములకు మువర్ణకము వచ్చును.—ఋక్షము, వనము, గుజ్జము, పల్లము.

౭. మువర్ణమంతమందు వచ్చు నపుంసక వాచకములుగాని పదములు నపుంసకలింగపదములు అనఁబడును.—జనము, చుట్టము.

౮. మూఁడులింగములయందును ఉకారాంత తత్సమశబ్దముల యంతమందు వువర్ణకము వచ్చును.—శంభువు, వధువు, వస్తువు.

౯. మహతీవాచకముల యంతమునందు, డు, ము, వు, లలోనొకటియు రాదు:—సీత, వనిత, అక్క, తల్లి. ఉకారాంతములకు వు వర్ణకము మాత్రము వచ్చును:—వధువు.

౧౦. లింగబోధకము లగు డు, ము, వు, లలో నొకటిగాని యంతమందురాని స్త్రీవాచకములుకానిశబ్దములు స్త్రీలింగపదము లనఁబడును:—దూత, దొర, చరిత, మూఁత.

౧౧. ఈభాషయందు మహత్తు, మహతి, వీనిభేదమును దెలిసికొనుటకు మూఁడుమార్గములు గలవు.—

౧. పదభేదమువలన.

మహత్తు.	మహతి.	మహత్తు.	మహతి.
పురుషుఁడు.	స్త్రీ.	పెనిమిటి.	పెండ్లాము.
పిత.	మాత.	మామ.	అత్త.
వరుఁడు.	వధువు.	బావ.	వదినె.

౨. అంతభేదమువలన.

బ్రాహ్మణుఁడు.	బ్రాహ్మణి.	పాటుఁడు.	పాటుత.
నాయకుఁడు.	నాయిక.	వగలాఁడు.	వగలాడి.
జనకుఁడు.	జనని.	చెలికాఁడు.	చెలికత్తె.

౩. పూర్వమొకపదము చేర్చుటవలన.

పురుషశిశువు.	స్త్రీశిశువు.	మగపిల్ల.	ఆఁడుపిల్ల.
మగబిడ్డ.	ఆఁడుబిడ్డ.	మగశిశువు.	ఆఁడుశిశువు.

౧౨. కొన్నిశబ్దములకు మహత్తునకును, మహతికిని, ఏకరూపమే కానఁబడుచున్నది.—అసుర, ఒయ్యారి.

వ చ న ము.

౧. ఒకటికిని, ఒకటికంటె నెక్కువకును, కలుగుభేదము వచనమనంబడును. ఏకవచనము, బహువచనము అని వచనములు రెండు.

ఏ క వ చ న ము.

౨. ఒకదానిని దెలుపునది యేకవచనము—రాముఁడు, స్త్రీ, వస్తువు.

౩. లింగబోధకములగు, డు, ము, వు, వర్ణకములు మూడును ఏకవచనమునందే వచ్చును.—రాముఁడు, వనము, వస్తువు. వీనిలో మువర్ణమునకు మూముడిగాని, పూర్ణబిందుపూర్వక బువర్ణకముగాని, వికల్పముగా వచ్చును.—వనము, వనమ్ము, వనంబు.

౪. 'ఇయ' అనుదానికి మారుగా ఎకారము వైకల్పికముగా వచ్చును.—విడియము, విడెము; కన్నియ, కన్నె.

౫. పూర్వసూత్రములంబట్టి ఉకారాంత మహచ్ఛబ్దంబుల యేకవచనంబున, డు, వు, లలో నేదియైన వచ్చునుగాన రెండురూపములు—గురుఁడు, గురువు; శంభుఁడు, శంభువు.

౬. సాంతములగు హలంతశబ్దముల కడహల్లు వైకల్పికముగా లోపించి రెండురూపము లేర్పడును.—ఉరము, ఉరస్సు; ధనువు, ధనుస్సు. మహద్వాచకములు, కడహల్లు వికల్పముగా లోపింప, ద్వితీయైకవచనాంతతుల్యము లగును.—అంగిరుఁడు, అంగిరసుఁడు.

౭. ఇ-మ-నిచ్ ప్రత్యయాంతములకు మువర్ణకము వైకల్పికముగా వచ్చును.—గరిమ, గరిమము; మహిమ, మహిమము; అణిమ, అణిమము; లఘిమ, లఘిమము.

బ హు వ చ న ము.

౯. అనేకములను దెలుపునది బహువచనము—రాములు, స్త్రీలు, వస్త్రములు.

౧౦. సామాన్యముగా ఏకవచనరూపము తుదను లుప్రత్యయము చేర్చుటవలన బహువచనము నిష్పన్నమగును.—వనిత, వనితలు; నవలా, నవలాలు; భ్రాత, భ్రాతలు; దిక్కు, దిక్కులు; వనము, వనమ్ము, వనంబు - వనములు, వనమ్ములు, వనంబులు.

౧౧. పుంలింగబోధక మగు డువర్ణకము బహువచనము పర మగునప్పుడు లోపించును.—రాముఁడు, రాములు; గురుఁడు, గురులు; మగఁడు, మగలు. ఱేఁడు శబ్దమునకు లోపింపదు.—ఱేఁడులు. లింగ బోధక మనుటచే త్రాడులు, ఇత్యాదులందు లోపములేదు.

౧౨. బహువచనము పర మగునప్పుడు, ఇకారాంతశబ్దముల కొన యికారమునకు ఉకార మగును.—హరి, హరులు; కత్తి, కత్తులు; వాహిని, వాహినులు; ఇకారముపాంత్యము*గాఁ గూడ గల తెలుఁగుశబ్దముల ఉపాంత్యఇకారమునకును ఉకార మగును:— కలికి, కలుకులు. రెండక్షరముల శబ్దములకును, ర, ల, డ, లు ఉపధ లుగాఁ గలశబ్దములకును, కాదు:—జిగి, జిగులు; పందిరి, పందిరులు; పిడికిలి, పిడికిళ్లులు; రాపిడి, రాపిడులు.

౧౩. కొన్ని వర్ణాంతశబ్దముల నువర్ణమునకు బహువచనము పర మగునప్పుడు బిందుపూర్వక కువర్ణంబు వచ్చును—మ్రాను, మ్రాఁకులు; కొలను, కొలఁకులు; కలను, కెలను, కొఱను, గవను, నెఱను, వరను, వలను, శబ్దములుకూడ నిట్టివే. ఈ కువర్ణకము ఏక వచనమునందును వికల్పముగా వచ్చును:—కొలను, కొలంకు. రేను, గోను, శబ్దముల నువర్ణమునకు బిందుపూర్వక గువర్ణకం బగును.— రేఁగులు, గోఁగులు.

---

* ఉపాంత్యమనఁగా తుదివర్ణము నకు సమీపముం దుండువర్ణము.

౧౭. కొన్ని శబ్దములకు బహువచనము పర మగునప్పుడు ఉపధ వర్ణము లోపించును—చేను, చేలు; పేను, పేలు; మీను, మీలు; రేయి, రేలు; ఱాయి, ఱాలు; వ్రాయి, వ్రాలు; వేయి, వేలు. కొన్నిటి కీలోపము వైకల్పికము.—ఆవు, ఆవులు, ఆలు; జాము, జాములు, జాలు; చుట్టము, చుట్టములు, చుట్టలు; మీసము, మీసములు, మీసలు.

౧౮. దీర్ఘపూర్వక మగులకార మంతముగాఁ గల సంస్కృతసమ మహచ్ఛబ్దంబులకు బహువచనము పర మగునప్పుడు రువర్ణకము వచ్చును—బాలుఁడు, బాలురు. ఇట్లు కొన్ని తెలుగుశబ్దములకును బహువచనమున రువర్ణకము వచ్చును—పగతుఁడు, పగతురు; అల్లుఁడు, అల్లురు.

౧౯. బహువచనము పర మగునప్పుడు ఉకారాంతశబ్దముల వువర్ణమునకు లోపము బహుళము*గా నగును—మనువు, మనువులు; గురువు, గురువులు, గురులు; వధువు, వధువులు; తరువు, తరువులు, తరులు.

౨౦. బహువచనము పర మగునప్పుడు, డు, లు, టు, రు, వర్ణముల ఉకారమునకు లోపము వైకల్పికముగాఁ గలుగును.—గుండు, గుండులు, గుండ్లు; కాలు, కాలులు, కాళ్లు; గొంటు, గొంటులు, గొంట్లు; గోరు, గోరులు, గోర్లు.

౨౧. కొన్ని శబ్దములకు బహువచనమునం దనేకరూపములు గలవు:—

ఏకవచనము.	బహువచనము.
విలుకాఁడు.	విలుకాండ్రు, విలుకాఱు.
వేఁటకాఁడు.	వేటకాండ్రు, వేఁటకాఱు.
చెయువు.	చెయువులు, చెయువుఱు.

* కొన్నిచోట్ల నిత్యముగాను, కొన్నిచోట్ల వికల్పముగాను, కొన్నిచోట్ల వ్యతిరేకవిధముగాను వచ్చుట బహుళము.

ఏకవచనము.	బహువచనము.
చీటి.	చీటులు, చీట్లు.
అనఁటి.	అనఁటులు, అనఁట్లు.
తూఁడు.	తూఁడులు, తూండ్లు
వజ్రము.	వజ్రములు, వజ్రాలు.
పగడము.	పగడములు, పగడాలు.
పేరు.	పేరులు. పేళులు, పేళ్లు.
కొడవలి.	కొడవండులు, కొడవండ్లు.
త్రాడు.	త్రాడులు, త్రాళులు, త్రాళ్ళు.
మొగిలు.	మొగిళులు, మొగిలులు, మొగిళ్లు.
ఊరు.	ఊరులు, ఊళులు, ఊళ్ళు.
ఏఱు.	ఏఱులు, ఏళులు, ఏళ్ళు.
విల్లు.	విల్లులు, విండులు, విండ్లు.
జెట్టి.	జెట్టులు, జెట్లు.
తడి.	తడులు, తళ్ళు, మొదలగునవి.

౧౮. మఱికొన్ని శబ్దములకు బహువచనము నానావిధములుగఁ గలుగును.

ఏకవచనము.	బహువచనము.	ఏకవచనము.	బహువచనము.
ఆలు.	ఆండ్రు.	కూఁతురు.	కూఁతులు.
చెల్లెలు.	చెల్లెండ్రు.	పెండ్లి.	పెండ్లిండ్లు.
కోడలు.	కోడండ్రు.	తేఁడు	తేండ్లు.
ముద్దరాలు.	ముద్దరాండ్రు.	మఱఁదలు.	మఱదండ్రు.
గండఁడు.	గండండ్రు.	చెలియలు.	చెలియండ్రు.
మిండఁడు.	మిండండ్రు.	జవరాలు	జవరాండ్రు.

౧౯. వస్తుస్వభావమును బట్టి కొన్ని శబ్దములకు బహువచనము లేదు.—పైఁడి, వెండి, కేలు, మొన్న, నిన్న, రేపు, మాపు.

౭౧. ఉంగారాంతమగు మరికొన్ని శబ్దములకు నేకవచనము లేదు —
ఇరులు, కురులు, చన్లు, పెసలు.

౭౨. కొన్ని శబ్దముల కేకవచన బహువచనములయందు అనేక రూపములు కానఁబడుచున్నవి.

ఏకవచనము.	బహువచనము.	ఏకవచనము.	బహువచనము.
దయాళుఁడు,	దయాళురు,	గృహస్థుఁడు,	గృహస్థులు.
దయాళువు,	దయాళువులు.	గృహస్థు.	
రాహువు,	రాహువులు,	చరిత,	చరితలు,
రాహు,	రాహులు.	చరితము.	చరితములు.
పుట్టువు,	పుట్టువులు,	అభిలాష,	అభిలాషలు,
పుట్టు,	పుట్టులు.	అభిలాషము.	అభిలాషములు.
సవితృఁడు,	సవితృలు,	భ్రమ,	భ్రమలు,
సవిత,	సవితలు.	భ్రమము.	భ్రమములు.
విధాతృఁడు,	విధాతృలు,	వధ,	వధలు,
విధాత.	విధాతలు.	వధము.	వధములు.
నేతృఁడు,	నేతృలు,	కంధరము,	కంధరములు,
నేత.	నేతలు.	కంధర.	కంధరలు.
శుంఠుఁడు,	శుంఠులు,	నాసికము,	నాసికములు,
శుంఠ.	శుంఠలు.	నాసిక.	నాసికలు.
అసురుఁడు,	అసురులు,	మిత్రుఁడు,	మిత్రులు,
అసుర,	అసురలు.	మిత్రము.	మిత్రములు.
దూతుఁడు,	దూతులు,	ప్రధానుఁడు,	ప్రధానులు,
దూత,	దూతలు.	ప్రధానము.	ప్రధానములు.
బిడ్డఁడు, బిడ్డ.	బిడ్డలు.	పాత్రుఁడు,	పాత్రులు,
గొల్లఁడు, గొల్ల.	గొల్లలు.	పాత్రము.	పాత్రములు.
జాణఁడు, జాణ.	జాణలు.	హంస,	హంసలు,
వృద్ధుఁడు, వృద్ధు.	వృద్ధులు.	హంసము,	హంసములు.

ఏకవచనము.	బహువచనము.	ఏకవచనము.	బహువచనము.
ధర్మము,	ధర్మములు,	ప్రచేతసుండు,	ప్రచేతసులు,
ధర్మువు.	ధర్మువులు.	ప్రచేతుండు.	ప్రచేతులు.
కర్మము,	కర్మములు,	స్రక్కు,	స్రక్కులు,
కర్మువు.	కర్మువులు.	స్రజము.	స్రజములు.
వణిక్కు,	వణిక్కులు,	గరిమ,	గరిమలు,
వణిజుండు.	వణిజులు.	గరిమము.	గరిమములు.
ఋత్విక్కు,	ఋత్విక్కులు,	మహిమ,	మహిమలు,
ఋత్విజుండు.	ఋత్విజులు.	మహిమము,	మహిమములు,
భగవంతుండు,	భగవంతులు,	ఆత్మ,	ఆత్మలు,
భగవానుండు.	భగవానులు.	ఆత్ముండు,	ఆత్ములు,
హనుమంతుండు,	హనుమంతులు,	ఆత్మము.	ఆత్మములు.
హనుమానుండు.	హనుమానులు.	మనసు,	మనసులు,
వయస్సు,	వయస్సులు,	మనస్సు,	మనస్సులు,
వయసు.	వయసులు.	మనము.	మనములు.
అంగిరుండు,	అంగిరులు,	పల్లకీ,	పల్లకీలు,
అంగిరసుండు.	అంగిరసులు.	పల్లకి,	పల్లకులు. మొ.

విభక్తి.

౧. విశేష్యములకుగాని, సర్వనామములకుగాని, ఏకవాక్యము నందలి వేఱుపదముతోఁ గలుగు సంబంధమును దెలిపెడురూపము విభక్తియనంబడును—ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థి, పంచమి, షష్ఠి, సప్తమి, అని విభక్తులేడు.

౨. ద్వితీయాదివిభక్తుల ప్రత్యయములతోఁ గూడనిది ప్రథమా విభక్తి.— రాముండు; శంభుండు, శంభువు; వనము, వనమ్ము, వనంబు; వనిత; గిరి; బంటు; కన్నె; నవలా; శ్రీ. ఇదియె నామ విభక్తియనంబడును.

౩. ఎదుటివారిని పిలుచునప్పుడు విశేష్యములమీఁద, గుండుప్రథమ సంబోధనప్రథమ యగుచుండును.—ఓ రాముండ, ఓరామ.

౪. సంబోధనంబున నేకవచనంబున నామంబు కడపటి ఉకారమునకు ఆకారమగును—రాముఁడ, సంభుఁడ, శంభుఁడ; వనము, వనమ్మ, వనంబు బంటు.

౫. సంబోధనంబున సంస్కృతనామముల లింగబోధక డువర్ణకమునకు లోపము వికల్పముగానగు.—రాముఁడ, రామ. సంస్కృతేనామములనుటచే అక్కజుఁడు, బల్లిదుఁడు, తమ్ముఁడు, నగఁడు, లోనగు తెనుగు శబ్దములయం దీలోపము లేదు —అక్కజుఁడ.

౬. ఉకారాంత సంస్కృతనామంబుల కీలోపంబుగలుగునప్పుడు కడయచ్చునకుప్లుతము వచ్చును:—శంభూ, గురూ. ప్లుతమనఁగా మూఁడుమాత్రలకాల ముచ్చరింపఁబడెడి యచ్చు.

౭. సంబోధనంబున బహువచనంబునకు 'అర' అనునాగమము వచ్చును.—రాములార, బాలులార, జవరాండ్రార.

౮. సంబోధనమున అకార ఇకారములకు దీర్ఘము వైకల్పికముగానగును— రామ, రామా, రాములార, రాములారా; హరి,హరీ; తండ్రి, తండ్రీ.

౯. సంబోధ్య వాచకమునకు ముందు ఓ యనునాగమము వికల్పముగా నగును:—ఓరాముఁడ; రాముఁడ, ఓమిత్రుఁడ, మిత్రుఁడ; ఓదురాత్ముఁడ, దురాత్ముఁడ; ఓనెలఁత, నెలఁత; ఓవనము, వనము; ఓరాములార, రాములార, మొదలగునవి.

౧౦. ఏకవచనంబునఁ బురుషసంబోధనంబున ఓయియు, నీచత్వమిత్రత్వంబుల స్త్రీపురుష సంబోధనంబులఁ గ్రమముగా, ఓసియు, ఓరియు, వికల్పముగాఁ బూర్వాగమము లగును:— ఓయిరాముఁడ, రాముఁడ; ఓసిదురాత్మురాల; దురాత్మురాల; ఓసిచెలి, చెలి; ఓరిదురాత్మ, దురాత్మ; ఓరిమిత్రుఁడ, మిత్రుఁడ.

౧౧. అకారపూర్వకముగాని లింగబోధక మువర్ణకము తుది యందుంగల శబ్దములకు ద్వితీయాది విభక్తుల యేకవచనములు పరము లగునపుడు మువర్ణకము లోపించి యాచోట నివర్ణకంబు వికల్పముగా నిలుచును:—రామునిని, రాముని, రామునిచేత, రాముచేత; బల్లిదునిని, బల్లిదుని, బల్లిదునిచేత, బల్లిదుచేత; శంభునిని, శంభుని, శంభునిచేత, శంభుచేత; విధాతృనిని, విధాతృని, విధాతృనిచేత, విధాతృచేత. మొ. అకారపూర్వక మయ్యెనేని, నివర్ణకము నిత్యము:—రంగనిచేత, మగని చేత, మొ.

౧౨. బహువచనంబున ద్వితీయాదివిభక్తులు పరంబు లగునపుడు బహువచనమును దెలుపు తుదివర్ణముయొక్క ఉకారమునకు అకార మగును:—రాములను, రాములచేత; బాలురను, బాలురచేత; ఆంధ్రను, ఆంధ్రచేత; త్రాళ్ళను, త్రాళ్ళచేత.

౧౩. ని, ను, ద్వితీయావిభక్తి. డువర్ణకమువచ్చు మహ చ్ఛబ్దంబులకును, ఇ, ఈ, ఐ, అంతమందుఁగల పదములకును, ఏకవచన మున నివర్ణకమువచ్చును:—రామునిన్; * శంభునిన్, విధాతృనిన్, మగనినిన్, హరినిన్, శ్రీనిన్, మైనిన్, తక్కినచోట్ల నువర్ణకము, వచ్చును:—దొరను, గురువును, విధాతను, వనమును, రాములను, హరులను.

౧౪. ని, ను, వర్ణకములు వైకల్పికముగా లోపించును:— రామున్, వనమున్.

౧౫. చేత, చే, తోడ, తో, తృతీయావిభక్తి.—రాముని చేతన్, రాముచేతన్, రాములచేతన్. మొ.

౧౬. కై, కొరకు, చతుర్థీవిభక్తి:—రామునికై, రాముకై; రాములకై. మొ.

* కై, యొక్క, లక్ష్యందక్క ద్వితీయాదివిభక్తుల కొనయందు ద్రుతముండును,

౧౮. వలన, కంటె, పంచమీవిభక్తి:—రామునివలనన్, రాము వలనన్, రాములవలనన్. మొ.

౧౯. కి, కు, యొక్క, లోపల, లో, షష్ఠీవిభక్తి. స్త్రీ, మీఁ, లకుఁదక్క ఇకార, ఈకార, ఐకారాంతములకు ఏకవచనమునందు కివర్ణకము వచ్చును.—హరికిన్, శ్రీకిన్, మైకిన్; స్త్రీకున్, మీఁకున్. తక్కినచోట్ల కువర్ణకము వచ్చును.—దొరకున్, రాములకున్, ఆమెకున్, ఉకార ఋకారములమీఁది కువర్ణకమునకుఁ బూర్వమున నవర్ణ మాగమ*మగును. — రామునకున్, వనమునకున్, విధాతృనకున్, లోపల, లో, వర్ణకములు బహువచనమునందే వచ్చును. — రాముల లోపలన్, రాములలోన్.

౨౦. అందు, న, సప్తమీవిభక్తి. అందు వర్ణకము పరమగుచో ఉకార ఋకారములకు నవర్ణమంతాగమంబగును. — రామునందున్; విధాతృనందున్; రాములయందున్. ఉకారాంతములగు అమహచ్ఛబ్దంబుల కేకవచనమునందు నవర్ణకము వచ్చును:—వనమునన్, ధనువునన్, చెట్టునన్.

కొన్ని శబ్దముల విభక్తిరూపములు.

రామశబ్దము.

	ఏకవచనము.	బహువచనము.
ప్ర.	రాముఁడు.	రాములు.
సం. ప్ర.	ఓరాముఁడ, ఓరాముఁడా, ఓయిరాముఁడ, ఓయిరాముఁడా, ఓరామ, ఓరామా, ఓయిరామ, ఓయిరామా, రాముఁడ, రాముఁడా, రామ, రామా,	ఓయిరాములార, ఓయి రాములారా, ఓరాములార, ఓరాము లారా, రాములార, రాములారా.

*ఆగమ మనఁగా వర్ణ మెక్కువగా వచ్చుట.

	ఏకవచనము	బహువచనము
ద్వి.	రామునినిన్, రామునిన్, రామున్.	రాములనున్, రాములన్.
తృ.	రామునిచేతన్, రాముచేతన్, రామునిచేన్, రాముచేన్, రామునితోడన్, రాముతోడన్, రామునితోన్, రాముతోన్.	రాములచేతన్. రాములచేన్. రాములతోడన్, రాములతోన్.
చ.	రామునికై, రాముకై, రామునికొఱకున్, రాముకొఱకున్	రాములకై, రాములకొఱకున్.
పం.	రామునివలనన్, రామువలనన్, రామునికంటెన్, రాముకంటెన్.	రాములవలనన్, రాములకంటెన్.
ష.	రామునికిన్, రామునకున్, రామునియొక్క, రాముయొక్క.	రాములకున్, రాములయొక్క, రాములలోపలన్, రాములలోన్.
స.	రామునియందున్, రామునందున్.	రాములయందున్, రాములందున్.

హరి శబ్దము.

ప్ర.	హరి.	హరులు
సం. ప్ర.	ఓహరి, ఓహరీ. ము.	ఓహరులార, ఓహరులారా. ము.
ద్వి.	హరినిన్, హరిన్.	హరులనున్, హరులన్.

పై సూత్రములఁబట్టి ఆయావిభక్తి ప్రత్యయములఁ జేర్చుకొనుటవలనఁ దక్కినవిభక్తు లేర్పడును.

శంభు శబ్దము.

ప్ర. శంభుఁడు, శంభువు. శంభులు, శంభువులు.
సం. ఓశంభువా, ఓశంభుఁడా, ఓశంభువులార, ఓశంభులారా. మొ.
ఓశంభూ, .. మొ.
ద్వి. శంభువునుక్, శంభువుక్, శంభువులనుక్, శంభువులక్,
శంభువుచిన్, శంభున్, శంభులనున్, శంభులన్.
[శేష మీరీతినే యూహించునది.]

వన శబ్దము.

ప్ర. వనము, వనమ్ము, వనంబు. వనములు, వనమ్ములు, వనంబులు.
సం. ప్ర. ఓవనము, ఓవనమా. మొ. ఓవనములార, ఓవనములారా. మొ.
ద్వి. వనమునుక్, వనముక్. మొ. వనములన్. మొ.
[శేషం బూహ్యంబు.]

ఉపవిభక్తికాంతములు.

౧. విభక్తికి సహాయముగాఁ బూర్వమందు వచ్చునాపము ఉపవిభక్తి యనఁబడును. ఉపవిభక్తి ప్రత్యయము లౌపవిభక్తికములు. అవి కొనయందుఁగలవి, ఔపవిభక్తికాంతములు. నామంబుల తుదనుండు, గు, లు, డు, ను, యి, మొదలయినవానికి ద్వితీయాద్యర్థవాచనంబులు పరమగునప్పుడు కొన్నిచోటుల ఆదేశము* గాను కొన్నిచోటుల ఆగమముగానువచ్చు, ఇ, టి, ంటి, తి, వర్ణము లౌపవిభక్తికములు.

---

* ఆదేశమనఁగా నొకవర్ణము పోయి దానికిమాఱుగా మఱియొక్కవర్ణము వచ్చుట.

ప్రథమావి.	ఔపవి.	ద్వితీయాదివి.			
ఊరు	ఊరి	ఊరి(నిన్,	చేతన్,	తోడన్,	లోన్)
కాలు	కాలి	కాలి(నిన్	,,	,,	,,)
మ్రాను	మ్రాని	మ్రాని(నిన్	,,	,,	,,)
త్రాడు	త్రాటి	త్రాటి(నిన్	,,	,,	,,)
నోరు	నోటి	నోటి(నిన్	,,	,,	,,)
వేయి	వేయిటి	వేయిటి(నిన్	,,	,,	,,)
అన్ని	అన్నిటి	అన్నిటి(నిన్	,,	,,	,,)
కన్ను	కంటి	కంటి(నిన్	,,	,,	,,)
విల్లు	వింటి	వింటి(నిన్	,,	,,	,,)
అఱ్ఱు	అఱితి	అఱితి(నిన్	,,	,,	,,)
గొఱ్ఱు	గొఱితి	గొఱితి(నిన్	,,	,,	,,)
గోయి	గోతి	గోతి(నిన్	,,	,,	,,)
చేయి	చేతి	చేతి(నిన్	,,	,,	,,)

౨. గోయి మొదలగువాని ఔపరూపము బహువచనము పర మగునపుడు సంయుతము వచ్చును:— గోతులు, గోతులను, గోతులచేతన్. మొ.

3. ఔపవిభక్తికములలోఁ గొన్నిఁటికి వైకల్పికముగాఁ దృతీయా సప్తముల కత్వమాదేశమగును:—

ప్ర. వి.	తృ. వి.	స. వి.
ఊరు	ఊరన్	ఊరన్.
త్రాడు	త్రాటన్	త్రాటన్.
వేయి	వేయిటన్	వేయిటన్.
కన్ను	కంటన్	కంటన్.
అఱ్ఱు	అఱుతన్	అఱుతన్.
చేయి	చేతన్	చేతన్.

ఔపవిభక్తికంబులు,

కన్నుశబ్దము.

	ఏక.	బహు.
ప్ర.	కన్ను.	కన్నులు.
ద్వి.	కంటిని, కంటిన్.	కన్నులనన్, కన్నులన్.
తృ.	కంటిచేతన్, కంటిచేన్, కంటితోడన్, కంటితోన్, కంటన్.	కన్నులచేతన్, కన్నులచేన్, కన్నులతోడన్, కన్నులతోన్.
చ.	కంటికొఱకున్, కంటికై	కన్నులకొఱకున్, కన్నులకై.
ప.	కంటివలనన్, కంటికంటెన్.	కన్నులవలనన్, కన్నులకంటెన్.
ష.	కంటికిన్, కంటియొక్క.	కన్నులకున్, కన్నులయొక్క. కన్నులలోపలన్, కన్నులలోన్.
స.	కంటన్, కంటియందున్.	కన్నులయందున్, కన్నులందున్.

విశేషణము.

౧. విశేష్యముల ధర్మములను దెలుపుపదములు విశేషణము లనంబడును.

౨. గుణవాచకములు, సంఖ్యావాచకములు, క్రియావాచకములు, అని విశేషణములు మూఁడువిధములు.

౩. విశేష్యముల గుణములను దెలుపునవి గుణవిశేషణములు.— తెల్ల, మంచి, నిగ్గు, [హాసము, రసము, స్పర్శము, మొదలగునవి గుణములు.]

౪. ప్రాయికముగాఁ దెనుఁగు విశేషణములు స్త్రీలింగసమము లయి యుండునుగాన, అవి లింగవచనాదిభేదము లేక యెల్లవిశేష్యములకును ముందు ప్రయోగింపఁబడును.— పెద్దమనుష్యుఁడు, మంచి పడఁతి, చిన్నపలక; నల్లమృగములు.

౫. విశేష్యములు పరము లగునప్పుడు అకారాంత గుణవాచకంబుల తుదను బిన్దుకము బహుళముగావచ్చును.—నల్లకోక, నల్లని కోక; చక్కనిబాలుఁడు చిన్నపుస్తకము.

౬. ముఁవర్ణాంత విశేషణముల ముఁవర్ణమునకు విశేష్యములు పరమగునప్పుడు పువర్ణకముగాని, పూర్ణబిందు పూర్వక పువర్ణకముగాని, అగును.—సరసము + మాట = సరసపుమాట, సరసంపుమాట.

౭. సంఖ్యను తెలుపునవి సంఖ్యావాచకములు.—రెండు, యిద్దఱు.

౮. సంఖ్యార్థకములు, సంఖ్యేయార్థకములు, పూరణార్థకములు, అని సంఖ్యావాచకములు మూఁడువిధములు. రెండు, మూఁడు మొదలగునవిసంఖ్యార్థకములు. ఇద్దఱు, ముగ్గురు, మొదలగునవి సంఖ్యేయార్థకములు; రెండవ, మూఁడవ, మొదలగునవి పూరణార్థకములు.

౯. క్రియలవలనం గలిగినవి క్రియావాచకవిశేషణములు.—కొట్టుచున్న; కొట్టిన; కొట్టఁగల; కొట్టు, కొట్టెడు, కొట్టెడి.

౧౦. ఈక్రియాజన్య విశేషణములతుదను "అట్టి" అనునది వైకల్పికముగాఁ జేర్పంబడును.—కొట్టుచున్నట్టి, కొట్టుచున్న; కొట్టినట్టి, కొట్టిన, మొ.

౧౧. క్రియావాచకములకుఁదక్క మిగిలిన విశేషణములకు, ఐన, అగు, ఔ, అను క్రియాజన్యవిశేషణములు వైకల్పికముగా నంతాగమంబు లగును.—నిగ్గైన, నిగ్గగు, నిగ్గౌ (చెక్కులు), నిగ్గు (చెక్కులు).

౧౨. లింగబోధక ప్రత్యయములతోఁ గూడిన విశేషణములకీ యాగమంబులు నిత్యముగా నగును.—యోగ్యుఁడగు పురుషుఁడు, మృదువగు వస్తువు, అంధమగు పదార్థము.

౧౩. ఒకానొకచో గొన్ని విశేష్యములు విశేషణములుగాఁ వాడఁబడును.—పసిఁడికంచము, వెండిపళ్ళెము, పొన్నచెంబు ఇత్యాదుల యందు పసిఁడి మొదలగు విశేష్యములు విశేషణములుగా వాడఁబడినవి.

సర్వనామములు.

౧. విశేష్యములపునరుక్తిని నివారించుటకయి వానికిమాఱుగాఁ బ్రయోగింపఁబడు పదములు సర్వనామము లనఁబడును.

౨. సర్వనామములు విశేష్యములకుమాఱుగా నుపయోగింపఁబడునవి కాన విశేష్యములకుం బోలె లింగవిభక్తివచనములు వానికిని గలుగును. సంబోధన ప్రథమమాత్ర ముండదు. విశేషణములతోఁ గూడియుండునపుడు సంబోధనప్రథమయు నగును—ఓచిన్నవాఁడ, ఓచిన్నదాన.

౩. పురుషబోధక సర్వనామములు, సంబంధ సర్వనామములు, ప్రశ్నవాచక సర్వనామములు, విశేషణ సర్వనామములు, అని సర్వనామములు నాలుగు విధములు.

౪. పురుషములను దెలుపునవి పురుషబోధక సర్వనామములు. ప్రథమపురుషము, మధ్యమపురుషము, ఉత్తమపురుషము, అని పురుషములు మూఁడు.

౫. ప్రథమ పురుషమునం దక్క లింగభేదములేదు. ప్రథమ పురుషమునందు, వాఁడు, వీఁడు పుంలింగము; అది, ఇది, స్త్రీ లింగమును నపుంసక లింగమును. నీవు, మధ్యమపురుషము. నేను, ఉత్తమ పురుషము.

౬. పురుషత్రయము సర్వనామము లిట్లు రూపనిష్పత్తిఁ జెందును.

పురు.	లిం.	విభ.	ఏక.	బహు.
ప్ర.	పుం.	ప్ర.	వాఁడు. వీఁడు	వాండ్రు, వారు, వారలు. వీండ్రు. వీరు, వీరలు.
,,	,,	ద్వి.	వానిన్ వీనిన్	వారిన్, వారలన్, వాండ్రన్. వీరిన్, వీరలన్, వీండ్రన్.
,,	,,	తృ.	వానిచేతన్. మొ. వీనిచేతన్. మొ.	వారిచేతన్. మొ. వీరిచేతన్. మొ.
,,	స్త్రీ.	ప్ర.	అది ఇది	వారు, వారలు. వీరు, వీరలు,
,,	,,	ద్వి.	దానిన్ దీనిన్	వారిన్, వారలన్. వీరిన్, వీరలన్.
,,	,,	తృ.	దానిచేతన్. మొ. దీనిచేతన్. మొ.	వారిచేతన్. మొ. వీరిచేతన్. మొ.
,,	న	ప్ర.	అది, ఇది.	అవి, ఇవి.
,,	,,	ద్వి.	దానిన్, దీనిన్.	వానిన్, వీనిన్.
,,	,,	తృ.	దానిచేతన్. మొ. దీనిచేతన్. మొ.	వానిచేతన్. మొ. వీనిచేతన్. మొ.
మ.		ప్ర.	నీవు, ఈవు.	మీరు, మీరలు, ఈరు, ఈరలు.
,,		ద్వి.	నిన్నున్, నినున్.	మిమ్మున్, మిమున్.
,,		తృ.	నీచేతన్. మొ.	మీచేతన్. మొ.
ఉ.		ప్ర.	నేను, ఏను.	నేము, ఏము, మేము.
,,		ద్వి.	నన్నున్, ననున్.	మమ్మున్, మమున్.
,,		తృ.	నాచేతన్, మొ.	మాచేతన్, మొ.

[ఇందు ద్వితీయయం పోక్కనూనసమువలకును బహువచనములు సక్కనింపబడినవి. తక్కినవి యూహించుకొనవలయును.]

౭. "తాను" అనునది ప్రథమపురుష సర్వనామముల స్థాన మక్తిని మాన్పుటకు వాడఁబడు నొకవిధమైన పురుషసర్వనాము——నాఁడు తాను నిన్న వచ్చినాఁడ నని చెప్పుచున్నాఁడు; అది తాను యోగ్యురాల ననుకొనుచున్నది; వారు తాము చెప్పినది నిజమందురు.

	ఏక	బహు.
ప్రథమావిభ.	తాను.	తాము, తారు, తేమురు.
ద్వితీయ.	తన్నుక్, తనుక్	తమ్మున్, తముని.
తృతీయాది.	తన (చేతన్. ము.)	తమ (చేతన్. ము.)

౮. పూజ్యము ప్రథమపురుషమున పుంలింగమునకు అతఁడు, ఆయన, ఇతఁడు, ఈయన అనునవియు; స్త్రీలింగమునకు, ఆమె, ఆపె, ఆకె, ఈమె, ఈపె, ఈకె, అనునవియు; వచ్చును.

౯. "మనము" అనునది మధ్యమోత్తమపురుషము లేక ముగా నుపయోగింపఁబడు నిత్యబహువచనాంతమగు సర్వనామము. "మనము" అనుదానికి నీవును నేనును నని యర్థము. దీని ప్రథమా విభక్తి మనము; ద్వితీయ, మనలన్; తృతీయాది, మనచేతన్, మనల చేతన్. ము.

౧౦. మధ్యమోత్తమపురుష సర్వనాములు విశేషణములకుఁ గ్రమముగా నేకవచనమున, వు, ను, లును బహువచనమున, రు, ము, లును నంతాగమంబు లగును:——నీవు జాణవు, నేను జాణను. ఈయాగ మంబులు పరంబు లగునపుడు ఉకారంబునకు అకారమగును:——నీవు ధన్యుఁడవు, నేను ధన్యుఁడను; మీరు ధన్యులరు, మేముధన్యులము. విశేషణము ఇకారాంతము లయ్యేని వాని, వు, ను, లకు, వి, ని, క్రమముగా నగును:——నీవు సుకృతివి, నేను సుకృతిని.

౧౧. ఏకవాక్యమునందలి పదముయొక్క నామముతోఁగాని సంబంధమును గలిగియుండునవి సంబంధ సర్వనామములు.—ఏవాఁడు తల్లిదండ్రుల మాటను వినఁడో వాఁడు బాగుపడఁడు. [పై వాక్యములోని "ఎవఁడు" అనునది యీవాక్యమందలి "వాఁడు" అనునామముతో సంబంధించుచున్నది కాఁబట్టి సంబంధసర్వనామము.]

౧౨. ఏఁడు, ఏవాఁడు, ఎవ్వాఁడు, ఎవ్వఁడు, ఎవఁడు, ఎతఁడు, ఏతఁడు, ఏయన; ఎవ్వరిత, ఎవ్వర్త, ఎవ్వత, ఎవరిత, ఎవర్త, ఎవత, ఎవ్వరితి, ఎవ్వర్తి, ఎవతి, ఎవరితి, ఏవర్తి, ఎంతి, ఎవ్వరితె, ఎవ్వర్తె, ఎవ్వతె, ఎవరితె, ఎవర్తె, ఎవతె, ఎవ్వర్తుక, ఎవ్వతుక, ఎవర్తుక, ఎవతుక, ఏమె, ఏపె, ఏకె, ఏబిడ, ఏయమ; ఎది, ఏది, ఎద్ది, ఏయది, ఎయ్యది; ఇవి సంబంధసర్వనామములు. ఇందు "ఏఁడు" మొదలగునవి మహదర్థకమునందును, "ఎవ్వరిత" మొదలగునవి మహాత్స్యర్థకమునందును, "ఏది" మొదలగునవి యమహదర్థకమునందును వచ్చును.

౧౩. ప్రశ్నముల నడుగుటయం దుపయోగపడునవి ప్రశ్నవాచక సర్వనామములు.—ఏసంవత్సరమున నీవు జన్మించితివి? ఎవ్వఁడు రావణుని సంహరించెను?

౧౪. సంబంధ సర్వనామములు, ఏ, ఎందఱు, ఎన్ని, ప్రశ్నములయందు వాడఁబడునుగాని ప్రశ్నవాచక సర్వనామములు.

౧౫. సర్వనామధర్మములను విశేషణధర్మములను గూడఁ గలిగి యుండునవి విశేషణసర్వనామములు—అందఱు. [దుర్జను నందఱు నిందింతురు; దుర్జనునందఱు నరులు నిందింతురు. ఇందు మొదటి వాక్యమునందు సర్వనామధర్మమును, రెండవవాక్యమునందు విశేషణ

...త్రము, 'అందఱు' అనుదానికి గలదు. కావున విశేషణసర్వ నామము.]

౧౬. నిర్దిష్టసర్వనామములు, అనిర్దిష్టసర్వనామములు, సంఖ్యా వాచకసర్వనామములు, అని విశేషణ సర్వనామములు మూడు విధములు.

౧౭. తమతో సంబంధించువిషయములను నిర్దేశించునవి నిర్దిష్ట సర్వనామములు:—ఆ పట్టణము, ఈ గ్రామము. ఆ, ఈ, అను రెండును నిర్దిష్టసర్వనామములు. (తొంటివారు వీనిని సర్వనామములుగాఁ జెప్పిరిగాని వీనియందుఁ గేవలవిశేషణధర్మమే కానఁబడుచుండుటంజేసి విశేషణము లని చెప్పుటయే మేలు.)

౧౮. సంయుక్తాక్షరములును, శ, ష, స, హ, ర, లును బరంబు లగునపుడు దక్క ఆ, ఈ, ఏ, లు తాము హ్రస్వముంబొంది మీఁదివర్ణములకు వికల్పముగా ద్విత్వంబును బుట్టించును.—ఆ కాలము, అక్కాలము; ఈ కాలము, ఇక్కాలము; ఏ కాలము, ఎక్కాలము; ఆ శబ్దము, ఈ రూపము, ఏ ప్రోలు.

౧౯. తమతోసంబంధించువిషయముల నిర్దేశింపనివి యనిర్దిష్ట సర్వనామములు:—పెక్కుతెగలు, అన్ని, ఇన్ని, ఎన్ని, కొన్ని, పలు, అందఱు, అందొఱు, ఇందఱు, కొందఱు, పెక్కు, పెక్కండ్రు, పెక్కురు, పలువురు, పలుగుండ్రు, ఇవి, యనిర్దిష్టసర్వనామములు.

౨౦. సంఖ్యను చెప్పుటయందు వర్తించునవి సంఖ్యావాచక సర్వనామములు.—ఒకఁడు నిజము చెప్పునుగాని యిద్దఱు కల్లలాడిరి. ఒక్కఁడు, ఒక్కరిత, ఒక్కటి, ఇద్దఱు, ఇరుగురు, రెండు, మూఁగురు, మువ్గురు, ముగురు, మూఁడు, మొదలగునవి సంఖ్యావాచక సర్వ

నామములు. (ఒకను తెలుసుకొనువానికి [illegible] గలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నవి యిందుదాహరింపఁ [illegible]. వానినెల్లఁ బెక్కుగల వ్యాకరణముల వలనను, [illegible] వలనను ఎఱుంగునది.)

క్రియ.

౧. వ్యాపారమును దెలుపుపదములు క్రియ లనఁబడును.—పోషించు, కొట్టు.

౨. ధాతువులకొనయందు ఉకారముండును. (ప్రత్యయములతోడ గూడకమునుపు క్రియకు ధాతువనియు, నామమునకుఁ బ్రాతిపదిక మనియు, పేళ్ళు.)

౩. క్రియలు తత్సమములు, ఆచ్ఛికములు, అని రెండువిధములుగా నుండును. అందు తత్సమక్రియల యంతమునందు 'ఇంచు' ఉండును.—పోషించు. ఈ యించు కొన్ని దేశ్యక్రియల యంతమునందును గానఁబడు చున్నది.—ఆరగించు, అవులించు, తిలకించు, పదకించు, పలవించు. కొన్ని తత్సమక్రియల యంతమందు ద్విరుక్త లకారముండును.—భాసిల్లు, రంజిల్లు, రాజిల్లు, వర్ధిల్లు, విలసిల్లు.

౪. గురువు లేనట్టియు యకారాంతములు కానట్టియు ధాతువుల కొకటి రెండచ్చులు గలవానికి వికల్పముగా ఇంచునకుఁ బూర్వమున 'ఇయ్' ఆగమంబగును:—భుజించు, భుజియించు; గుణించు, గుణియించు; నగించు, నగియించు.

౫. సకర్మకములు, అకర్మకములు, అని క్రియలు రెండు విధములు.

౬. కర్మమును గోరునది సకర్మకములు.—బాలుఁడు పాఠమును జదువుచున్నాఁడు. ఇచట "చదువు" ధాతువు సకర్మకము; "పాఠము" కర్మము (క్రియవలనఁ గలుగుఫలమును బొందునది కర్మము). కర్మమును గోరనివి యకర్మకములు.—పిల్లవాఁడు పరుగెత్తుచున్నాఁడు.

౭. కర్త్రర్థకప్రయోగము, కర్మార్థకప్రయోగము, అని సకర్మక క్రియలలో రెండుప్రయోగములు గలవు.

౮. కర్త ప్రథమగా నుండునది కర్త్రర్థక ప్రయోగము—ఉపాధ్యాయుఁడు శిష్యుని శిక్షించెను. ఇచట "ఉపాధ్యాయుఁడు" కర్త. (ధాత్వర్థ వ్యాపారమునకు ఆశ్రయమైనది కర్త.) కర్మము ప్రథమగా నుండునది కర్మార్థక ప్రయోగము—శిష్యుఁడు ఉపాధ్యాయునిచేత శిక్షింపఁబడెను.

౯. సమాపకములు, అసమాపకములు, అని క్రియ లన్నియు రెండువిధములు. సమాపకములనఁగా ముగిసినవి—కొట్టుచున్నాఁడు. అసమాపకములనఁగా ముగియనివి—కొట్టి.

౧౦. స్వార్థకము, ప్రార్థనార్థకము, ఆశీరాద్యర్థకము, అని సమాపకక్రియలు మూఁడుభాగములు గలవి.

౧౧. వర్తమానకాలము, భూతకాలము, భవిష్యత్కాలము, తద్ధర్మార్థకము, అని స్వార్థకమందు నాలుగుకాలములు గలవు.

౧౨. ఇప్పుడు జరుగుచున్న కాలమును దెలుపునది వర్తమాన కాలము:—పురుగులు ప్రాఁకుచున్నవి. వెనుక జరిగినకాలమును దెలుపునది భూతకాలము:—పురుగులుప్రాఁకెను. ముందురాఁబోవు కాలమును దెలుపునది భవిష్యత్కాలము:—పురుగులు ప్రాఁకఁగలవు. పైమూఁడు కాలములయందును నొకటిగానుండు స్వభావాదులను దెలుపునది. తద్ధర్మము:—పురుగులు ప్రాఁకును.

౧౨. అవ్యయములు, విశేషణములు, విశేష్యములు అని యసమాపకక్రియలు మూడువిధములు. తుమున్నాద్యర్థకము, క్త్వార్థకము, శత్రర్థకము మొదలగునవి యవ్యయములు. ధాతువునకు క్రమముగా ద్రుతసహిత అకారమును, ఇకారమును, ద్రుతసహిత చున్ను చేర్చుటవలన తుమున్నాద్యర్థకాదులు మూడును నిష్పన్నములగును:— కొట్టన్ (తుమున్నాద్యర్థకము), కొట్టి (క్త్వార్థకము), కొట్టుచున్ (శత్రర్థకము). [అవ్యయములకు క్రియాకాంక్షములని, విశేషణములకు నామాకాంక్షములని, విశేష్యములకు ధాత్వర్థకాదు లని పేర్లు.]

౧౪. భావము, వ్యతిరేకము, అని యర్థము ననుసరించిన రెండు భేదములు గలవు. వ్యతిరేకమనఁగా క్రియయొక్క అభావము.

౧౫. కర్తలనుబట్టి క్రియలకు, ప్రథమపురుషము, మధ్యమపురుషము, ఉత్తమపురుషము, అని మూడుపురుషములు గలవు. ప్రథమపురుషసర్వనామమునుగాని విశేష్యమునుగాని కర్తనుగాఁ గలది ప్రథమపురుషము; మధ్యమపురుషసర్వనామము ను కర్తనుగాఁ గలది మధ్యమపురుషము; ఉత్తమపురుష సర్వనామమును కర్తనుగాఁ గలది ఉత్తమపురుషము.

౧౬. ప్రథమపురుషమునందక్క లింగభేదము లేదు. ప్రతి పురుషమునందును ఏకవచన బహువచన భేదము కలదు.

౧౭. మఱియు సహాయ క్రియలు, స్వతంత్రక్రియలు, శూన్యక్రియలు, అని క్రియలు ముత్తెఱంగులుగా నుండును. సహాయ క్రియలకే ఉపక్రియ లని పేరు.

ఉపక్రియలు.

౧౮. కాలము మొదలగువాని నేర్పఱుచుటయందుఁ గ్రియలకు సహాయముగా నచ్చుక్రియలు ఉపక్రియలనఁబడును. తెలుఁగున నట్టి యుపక్రియలు నాలుగు — ఉండు, కలుగు, పడు, కొను.

ఉపక్రియల రూపనిష్పత్తి.

౧. ఉండుధాతువు.

వర్తమానకాలము.

పురుషము.	లింగము.	ఏకవచనము	బహువచనము.
ప్ర.	పుం.	ఉన్నాఁడు.	ఉన్నారు.
,,	స్త్రీ.	ఉన్నది.	ఉన్నారు.
,,	న.	ఉన్నది.	ఉన్నవి.
మ.		ఉన్నావు.	ఉన్నారు.
ఉ.		ఉన్నాను.	ఉన్నాము.

[ఈ క్రియ యింతవఱకే యుపక్రియగా నుపయోగింపఁబడును.]

౨. కలుగుధాతువు.

వర్తమానకాలము.

ప్ర.	పుం.	కలఁడు.	కలరు.
,,	స్త్రీ.	కలదు.	కలరు.
,,	న.	కలదు.	కలవు.
మ.		కలవు.	కలరు.
ఉ.		కలను.	కలము.

[ఈ క్రియయు నింతవఱకే యుపక్రియగా నుపయోగింపఁబడును.]

౩. పడుధాతువు.

సమాపకములు.

స్వార్థకము - భావము.

వర్తమానకాలము.

పురు.	లిం.	ఏక.	బహు.
ప్ర.	పుం.	పడుచున్నాఁడు.	పడుచున్నారు.
,,	స్త్రీ.	పడుచున్నది.	పడుచున్నారు.
,,	న.	పడుచున్నది.	పడుచున్నవి.
మ.		పడుచున్నావు.	పడుచున్నారు.
ఉ.		పడుచున్నాను.	పడుచున్నాము.

భూతకాలము.

ప్ర. పుం.	స్త్రీ.	పడియెను, పడెను.	పడిరి.
,,	న.	పడియెను, పడెను.	పడియెను, పడెను.
మ.		పడితివి, పడితి.	పడితిరి.
ఉ.		పడితిని.	పడితిమి.

భవిష్యత్కాలము.

ప్ర. పుం.	పడఁగలఁడు.	పడఁగలరు.
,, స్త్రీ.	పడఁగలదు.	పడఁగలరు.
,, న.	పడఁగలదు.	పడఁగలవు.
మ.	పడఁగలవు.	పడఁగలరు.
ఉ.	పడఁగలను.	పడఁగలము.

తద్ధర్మము.

ప్ర.	పుం.	స్త్రీ.	పడును.	పడుదురు.
,,		న.	పడును.	పడును.
మ.			పడుదువు, పడుదు.	పడుదురు.
ఉ.			పడుదును.	పడుదుము.

తద్ధర్మము - రూపాంతరము.

ప్ర.	పుం.	స్త్రీ.	పడియెడును. పడెడును, పడియెడిని, పడెడిని.	పడియెదరు, పడెదరు.
,,		న.	పడియెడును, పడెడును, పడియెడిని, పడెడిని.	పడియెడును, పడెడును, పడియెడిని, పడెడిని.
మ.			పడియెదవు, పడెదవు, పడియెదు, పడెదు.	పడియెదరు, పడెదరు.
ఉ.			పడియెదను, పడెదను.	పడియెదము, పడెదము.

వ్యతిరేకము.

తద్ధర్మము.

ప్ర.	పుం.	పడఁడు.	పడరు.
,,	స్త్రీ.	పడదు.	పడరు.
,,	న.	పడదు.	పడవు.
మ.		పడవు.	పడరు.
ఉ.		పడను.	పడము.

ప్రార్థనార్థకము.

౧. భావము.

	ఏ.	బ.
మ.	పడుము, పడు.	పడుఁడు, పడుఁడీ.

ఉభయకర్తృకము—పడుదము.

౨. వ్యతిరేకము.

మ.	పడకుము, పడకు.	పడకుఁడు, పడకుఁడీ.

ఆశీరాద్యర్థకము—పడెడున్, పడియెడున్, పడుతన్.

అసమాపకములు.

౧. క్రియాకాంక్షములు.

౧. పడి, క్త్వార్థకము.
౨. పడక, వ్యతిరేకక్త్వార్థకము.
౩. పడన్, తుమున్నాద్యర్థకము.
౪. పడుచున్, శత్రర్థకము.
౫. పడుడున్, ఆనంతర్యార్థకము.
౬. పడినన్, పడ్డన్, చేదాద్యర్థకము.

౨. నామాకాంక్షములు.

౧. పడుచున్న, వర్తమానార్థక విశేషణము.
౨. పడిన, పడ్డ, భూతార్థకవిశేషణము.
౩. పడఁగల, భవిష్యదర్థకవిశేషణము.
౪. పడు, పడియెడు, పడెడు, పడియెడి, పడెడి, తద్ధర్మార్థక విశేషణము.
౫. పడని, వ్యతిరేకార్థక విశేషణము.

---

౩. ధాత్వర్థకములు.

౧. పడుట, ధాత్వర్థకము.
౨. పడమి, వ్యతిరేకధాత్వర్థకము.

[దీనికి స్వతంత్ర క్రియ యగునప్పుడుసయితే ధాతురూపములే వచ్చును.]

౮. కొనుధాతువు.

సమాపకము, సార్థకము.

భావము.

వర్తమానకాలము.

ప్ర. పుం.	కొనుచున్నాఁడు,	కొనుచున్నారు,
	కొన్చున్నాఁడు,	కొన్చున్నారు,
	కొంచున్నాఁడు,	కొంచున్నారు.
ప్ర. స్త్రీ.	కొనుచున్నది,	కొనుచున్నారు,
	కొన్చున్నది,	కొన్చున్నారు,
	కొంచున్నది,	కొంచున్నారు.
,, న.	కొనుచున్నది,	కొనుచున్నవి,
	కొన్చున్నది,	కొన్చున్నవి,
	కొంచున్నది,	కొంచున్నవి.
మ.	కొనుచున్నావు,	కొనుచున్నారు,
	కొన్చున్నావు,	కొన్చున్నారు,
	కొంచున్నావు,	కొంచున్నారు.
ఉ.	కొనుచున్నాను,	కొనుచున్నాము,
	కొన్చున్నాను,	కొన్చున్నాము,
	కొంచున్నాను,	కొంచున్నాము.

భూతకాలము.

ప్ర. పుం. స్త్రీ	కొనిరియును, కొనెను.	కొనిరి.
,, న.	కొనిరియును, కొనెను.	కొనిరియును, కొనెను.
మ.	కొంటివి, కొంటి.	కొంటిరి.
ఉ.	కొంటిని.	కొంటిమి.

భవిష్యత్కాలము.

ప్ర. పుం.	కొనఁగలఁడు.	కొనఁగలరు.
,, స్త్రీ.	కొనఁగలదు.	కొనఁగలరు.
,, న.	కొనఁగలదు.	కొనఁగలవు.
మ.	కొనఁగలవు.	కొనఁగలరు.
ఉ.	కొనఁగలను.	కొనఁగలము.

తద్ధర్మము.

ప్ర. పుం. స్త్రీ.	కొనును.	కొనుదురు, కొందురు, కొంద్రు, కొండురు, కొండ్రు.
,, న.	కొనును.	కొనును.
మ.	కొనుదువు, కొందువు,	కొనుదురు, కొందురు, కొంద్రు,
	కొనుదు, కొందు,	కొండురు, కొండ్రు.
	కొండువు, కొండు.	
ఉ.	కొనుదును,	కొనుదుము,
	కొందును,	కొందుము,
	కొండును,	కొండుము.

తద్ధర్మము రూపాంతరము.

ప్ర. పుం. స్త్రీ.	కొనియెడును, కొనెడును, కొనియెడిని, కొనెడిని.	}	కొనియెదరు, కొనెదరు.
,,	కొనియెడును, కొనెడును, కొనియెడిని, కొనెడిని.	}	కొనియెడును, కొనెడును, కొనియెడిని, కొనెడిని.
మ.	కొనియెదవు, కొనెదవు, కొనియెదు, కొనెదు.	}	కొనియెదరు, కొనెదరు.
ఉ.	కొనియెదను, కొనెదను.		కొనియెదము, కొనెదము.

వ్యతిరేక తద్ధర్మము.

ప్ర. పుం.	కొనఁడు.	కొనరు.
,, స్త్రీ.	కొనదు.	కొనరు.
,, న.	కొనదు.	కొనవు.
మ.	కొనవు.	కొనరు.
ఉ.	కొనను.	కొనము.

ప్రార్థనార్థకము.

౧. భావము.

మ. కొనుము, కొమ్ము. కొనుఁడు, కొండు.

ఉభయకర్తృకము—కొనుదము, కొందము, కొందుము.

౨. వ్యతిరేకము.

మ. కొనకుము, కొనకు. కొనకుఁడు.

ఆశీరాద్యర్థకము—కొనియెడును, [illegible], [illegible]

అసమాపకములు.

౧. క్రియాకాంక్షములు.

౧. కొని, క్త్వార్థకము.
౨. కొనక, వ్యతిరేక క్త్వార్థకము.
౩. కొనన్, తుమున్నాద్యర్థకము.
౪. కొనుచున్, కొన్చున్, కొంచున్ శత్రర్థకము.
౫. కొనుడున్. ఆనంతర్యార్థకము.
౬. కొనినన్, కొన్నన్, చేదాద్యర్థకము.

---

౨. నామాకాంక్షములు.

౧. కొనుచున్న, కొన్చున్న, కొంచున్న, వర్తమానార్థక విశేషణము.
౨. కొనిన, కొన్న, భూతార్థక విశేషణము.
౩. కొనఁగల, భవిష్యదర్థక విశేషణము.
౪. కొను, కొనియెడు, కొనెడు, కొనియెడి, కొనెడి, తద్ధర్మార్థక విశేషణము.
౫. కొనని, వ్యతిరేకార్థక విశేషణము.

౧. కొనుట, కొంట, ధాత్వర్థకము.
౨. కొనమి, వ్యతిరేక ధాత్వర్థకము.

[ఈ క్రియకును స్వతంత్రముగాఁ బ్రయోగింపఁబడినప్పు డీ రూపములే వచ్చును.]

స్వతంత్రక్రియలు.

౧. ఇంచు అంతమందుఁ గలధాతువులకు వర్తమానార్థకము భవిష్యదర్థకము, ప్రార్థనార్థకము, వ్యతిరేకార్థకము, తుమున్నర్థకము ప్రేరణార్థకము, మొదలైనవి పరంబులగునప్పుడు చకారంబునకు పకారం బగును—పోషించు—పోషింపుచున్నాఁడు, పోషింపఁగలఁడు, పోషింపుము, పోషింపఁడు, పోషింపన్, పోషింపించు, మొ.

పోషించు, కొట్టు, ధాతువులు.

౧. కర్తర్థకప్రయోగము.

సమాపకము-స్వార్థకము.

భావము.

వర్త్తమాన కాలము.

౨. ధాతువుయొక్క శత్రర్థక రూపమునకు తుదను ఉండు ధాతువుయొక్క వర్త్తమాన కాలరూపములను జేర్చుటవలన వర్త్తమాన కాలము నిష్పన్నమగును:—

ప్ర.	పుం.	పోషించుచున్నాఁడు.	పోషించుచున్నారు.
	స్త్రీ.	పోషించుచున్నది.	పోషించుచున్నారు.
	న.	పోషించుచున్నది.	పోషించుచున్నవి.
మ.		పోషించుచున్నావు.	పోషించుచున్నారు.
ఉ.		పోషించుచున్నాను.	పోషించుచున్నాము.
ప్ర.	పుం.	కొట్టుచున్నాఁడు.	కొట్టుచున్నారు.
	స్త్రీ.	కొట్టుచున్నది.	కొట్టుచున్నారు.
	న.	కొట్టుచున్నది.	కొట్టుచున్నవి.
మ.		కొట్టుచున్నావు.	కొట్టుచున్నారు.
ఉ.		కొట్టుచున్నాను.	కొట్టుచున్నాము.

౨. భూతకాలము.

౩. ప్రథమపురుషైకవచన నపుంసకలింగ బహువచనములందు ధాతువుతుదను 'ఎను' వర్ణకము చేర్పఁబడును. పుంలింగ స్త్రీలింగ బహువచనములందు 'రి' వర్ణకమును; మధ్యమపురుషైకవచన బహు వచనములందుఁ గ్రమముగా, తివి, తిరి, వర్ణకములును; ఉత్తమ పురుషైకవచన బహువచనములందుఁ గ్రమముగా, తిని, తిమి, వర్ణక

షములును; ప్రథమపురుషైకవచనరూపము తుదను చేర్చఁబడును. [illegible] వైకల్పికముగా లోపించును:—

ప్ర. పుం.	స్త్రీ.	పోషించెను.	పోషించిరి.
	న.	పోషించెను.	పోషించెను.
మ.		పోషించితివి, పోషించితి.	పోషించితిరి.
ఉ.		పోషించితిని.	పోషించితిమి.
ప్ర. పుం.	స్త్రీ.	కొట్టెను.	కొట్టిరి.
	న.	కొట్టెను.	కొట్టెను.
మ.		కొట్టితివి, కొట్టితి.	కొట్టితిరి.
ఉ.		కొట్టితిని.	కొట్టితిమి.

౨. భవిష్యత్కాలము.

౮. ధాతువుయొక్క తుమున్నర్థకరూపము తుదను కలుగు ధాతువుయొక్క వర్తమానకాలరూపములను చేర్చుటవలన భవిష్యత్కాలము నిష్పన్నమగును:—

ప్ర.	పుం.	పోషింపఁగలఁడు.	పోషింపఁగలరు.
	స్త్రీ.	పోషింపఁగలదు.	పోషింపఁగలరు.
	న.	పోషింపఁగలదు.	పోషింపఁగలవు.
మ.		పోషింపఁగలవు.	పోషింపఁగలరు.
ఉ.		పోషింపఁగలను.	పోషింపఁగలము.
ప్ర.	పుం.	కొట్టఁగలఁడు.	కొట్టఁగలరు.
	స్త్రీ.	కొట్టఁగలదు.	కొట్టఁగలరు.
	న.	కొట్టఁగలదు.	కొట్టఁగలవు.
మ.		కొట్టఁగలవు.	కొట్టఁగలరు.
ఉ.		కొట్టఁగలను.	కొట్టఁగలము.

౭. తద్ధర్మ్యము.

౫౬. ప్రథమపురుషైకవచన నపుంసకలింగ బహువచనములందు నువర్ణకమును, రూపాంతరమునందు ద్రుతసహితములగు ఎదు, ఎది వర్ణకములును, పుంలింగ, స్త్రీలింగ బహువచనములందు దురు వర్ణకమును, రూపాంతరమునందు ఎదరు వర్ణకమును, మధ్యమపురుషైకవచన బహువచనములందుఁ గ్రమముగా, దువు, దురు వర్ణకములును, రూపాంతరమునందు ఎదవు, ఎదరు, వర్ణకములును, ఉత్తమపురుషైకవచన బహువచనములందుఁ గ్రమముగా, దును, దుము, వర్ణకములును, రూపాంతరమునందు ఎదను, ఎదము, వర్ణకములును, ధాతువు తుదను జేర్చుటవలన తద్ధర్మార్థకము సమ్పన్నమగును.—వీనిలో మధ్యమపురుషమునందలి వువర్ణకము వైకల్పికముగా లోపించును. అప్పుడు తుది అకారమునకు ఉకారమగును.

ప్ర. పుం. స్త్రీ.	పోషించును.	పోషింపుదురు, పోషింతురు.
న.	పోషించును.	పోషించును.
మ.	పోషింపుదువు, పోషింపుదు.	పోషింపుదురు, పోషింతురు.*
	పోషింతువు, పోషింతు.	పోషింత్రు.
ఉ.	పోషింపుదును, పోషింతును.	పోషింపుదుము, పోషింతుము.
ప్ర. పుం. స్త్రీ.	కొట్టును.	కొట్టుదురు.
న.	కొట్టును.	కొట్టును.
మ.	కొట్టుదువు, కొట్టుదు.	కొట్టుదురు.
ఉ.	కొట్టుదును.	కొట్టుదుము.

* ఇంచునకు దువర్ణకము పరముగునప్పుడు వైకల్పికముగా చువర్ణకము లోపించి చకారమునకు తకారమగును; దానికి రువర్ణకము పరమయ్యెనేని ఉకారము వైకల్పికముగా లోపించును:—పోషింత్రు, నిందింత్రు.

రూపాంతరము.

ప్ర. పుం. స్త్రీ. పోషించెడున్, పోషించెడిన్. పోషించెదరు.
న. పోషించెడున్, పోషించెడిన్. పోషించెడున్, పోషించెడిన్.
మ. పోషించెదవు, పోషించెదు. పోషించెదరు.
ఉ. పోషించెదను. పోషించెదము.

ప్ర. పుం. స్త్రీ కొట్టెడున్, కొట్టెడిన్. కొట్టెదరు.
న. కొట్టెడున్, కొట్టెడిన్. కొట్టెడున్, కొట్టెడిన్.
మ. కొట్టెదవు, కొట్టెదు. కొట్టెదరు.
ఉ. కొట్టెదను. కొట్టెదము.

వ్య తి రేక ము.

తద్ధర్మార్థకము.

౭౨. ప్రథమపురుషైకవచనమునఁ బుంలింగమందు 'డు' వర్ణకమును, స్త్రీలింగ నపుంసకలింగములయందు దువర్ణకమును, బహువచనమునఁ బుంలింగ స్త్రీలింగములయందు రువర్ణకమును, నపుంసకలింగమునందు వువర్ణకమును, మధ్యమపురుషైకవచన బహువచనములయందుఁ గ్రమముగా, వు, రు, వర్ణకములును, ఉత్తమపురుషైకవచన బహువచనములయందుఁ గ్రమముగా, ను, ము, వర్ణకములును, తుమున్నర్థకరూపము తుదను జేర్చుటవలన వ్యతిరేకతద్ధర్మార్థకము నిష్పన్నమగును:—

ప్ర. పుం. పోషింపఁడు. పోషింపరు.
,, స్త్రీ. పోషింపదు. పోషింపరు.
,, న. పోషింపదు. పోషింపవు.
మ. పోషింపవు. పోషింపరు.
ఉ. పోషింపను. పోషింపము.

ప్ర.	పుం.	కొట్టఁడు.	కొట్టరు.
	స్త్రీ.	కొట్టదు.	కొట్టరు.
	న.	కొట్టదు.	కొట్టవు.
మ.		కొట్టవు.	కొట్టరు.
ఉ.		కొట్టను.	కొట్టము.

ప్రార్థనార్థకము.

౧. మధ్యమపురుషైకవచన బహువచనములయందుఁ గ్రమముగా, ము, ఁడు, వర్ణకములు ధాతువుతుదను చేర్చుటవలన ప్రార్థనార్థకము నిష్పన్న మగును. పురుషములు లేవు.

పురు.	ఏక.	బహు.
మ.	పోషింపుము.	పోషింపుఁడు.
మ.	కొట్టుము.	కొట్టుఁడు.

౨. ప్రార్థనార్థకమునం దుది ఉకారమునకు, అ, ఆ, ఇ, ఈ, లు వైకల్పికముగా నగును. — పోషింపుమ, పోషింపుమా; కొట్టుమి, కొట్టుమీ; పోషింపుఁడ, పోషింపుఁడా; కొట్టుఁడి, కొట్టుఁడీ.

౩. వ్యతిరేకార్థక మధ్యమ పురుషమునకు ఎ, ఏ, ఒ, ఓ, అయ్యా, అమ్మ, చేర్చుటవలనను ప్రార్థనార్థక మగును—పోషింపవె, పోషింపవే; పోషింపవొ, పోషింపవో; కొట్టరె, కొట్టరే; పోషింపరయ్యా, కొట్టరమ్మ.

ఉభయకర్తృక ప్రార్థనార్థకము.

౪. దము వర్ణకము ధాతువుతుదను చేర్చుటవలన ఉభయకర్తృక ప్రార్థనార్థకము నిష్పన్నమగును.—పోషింపుదము, పోషింతము; కొట్టుదము.

వ్యతిరేక, ప్రార్థనార్థకము.

౫. మధ్యమ పురుషైకవచన బహువచనములయందు క్రమ ముగా, కుము, కుఁడు, వర్ణకములు తుమున్నర్థక రూపము తుదను జేర్చుటవలన వ్యతిరేక ప్రార్థనార్థకము నిష్పన్నమగును. అప్పుడు తుమున్నర్థక రూపమందలి ద్రుతము లోపించును.

	ఏక.	బహు.
మ.	పోషింపకుము.	పోషింపకుఁడు.
మ.	కొట్టకుము.	కొట్టకుఁడు.

ఆశీరాద్యర్థకము.

౧. ద్రుతసహితములగు ఎడు, తే, వర్ణకములు ధాతువు తుదను జేర్చుటవలన ఆశీరాద్యర్థకము నిష్పన్నమగును.— పోషించెడుఁగాక, పోషించుతఁగాక. కొట్టెడుఁగాక, కొట్టుతఁగాక.

౨. తద్ధర్మార్థకము తుదను, కాతఁగాక, కావుతఁగాక, కాక, వీనిని జేర్చుటవలనను ఆశీరాద్యర్థక మగును. పోషించుఁగాతఁగాక, పోషింతురు గావుతఁగాక, కొట్టుదురుగాక.

౩. ప్రశ్నముల నడుగునపుడు క్రియాపదంబులమీఁద, ఆ, ఏ లు వచ్చును.—వానిఁ బోషించితివా? వారు కొట్టిరే?

౪. క్రియాపదంబులమీఁద సందేహార్థమునందు, ఒ, ఓ, లు వచ్చును.—కొట్టునో, కొట్టుఁడో.

అసమాపకములు.

౧. అవ్యయములు.

క్త్వార్థకము.

౧. ధాతువుకొనయందలి ఉకారమును ఇకారముగాఁ జేయుట వలన క్త్వార్థకము నిష్పన్నమగును.—పోషించి, కొట్టి.

ఇకారము పరమగునప్పుడు యకారాంతధాతువుల యాకు సకారమగును.—(చేయు+ఇ) చేసి. ఈకార్యము ఎ, కొను, పరమగునప్పుడు సహితము కలుగును.—చేసిరి, చేసెను, చేసెడిన్, చేసికొను.

వ్యతిరేక క్త్వార్థకము.

౨. తుమున్నర్థకరూపము తుదను కవర్ణకము చేర్చుటవలన వ్యతిరేకక్త్వార్థకము నిష్పన్నమగును. అప్పుడు ద్రుతములోపించును.—పోషింపక, కొట్టక.

తుమున్నాద్యర్థకము.

౩. ధాతువుతుదను ద్రుతసహితమగు అకారము జేర్చుట వలన తుమున్నాద్యర్థకము నిష్పన్నమగును.—పోషింపన్, కొట్టన్.

శత్రర్థకము.

౪. ధాతువుకొనను ద్రుతసహితమగు చువర్ణకము చేర్చుట వలన శత్రర్థకము నిష్పన్నమగును.—పోషించుచున్, కొట్టుచున్.

ఆనంతర్యార్థకము.

౫. ధాతువుకొనను ద్రుతసహితమగు డువర్ణకము చేర్చుట వలన ఆనంతర్యార్థకము నిష్పన్నమగును.—పోషింపుడున్, కొట్టుడున్.

చేదాద్యర్థకము.

౬. క్త్వార్థకరూపము తుదను ద్రుతసహిత నవర్ణకము చేర్చుట వలన చేదాద్యర్థకము నిష్పన్నమగును.—పోషించినన్, కొట్టినన్.

---

౨. విశేషణములు.

వర్తమానార్థక విశేషణము.

౧. శత్రర్థకరూపము తుదను ఉన్న యనునది చేర్చుటవలన వర్తమానార్థక విశేషణము నిష్పన్న మగును.—పోషించుచున్న, కొట్టుచున్న.

భూతార్థక విశేషణము.

౨. క్త్వార్థకరూపము తుదను నవర్ణకముఁ జేర్చుటవలన భూతార్థకవిశేషణము నిష్పన్నమగును.—పోషించిన, కొట్టిన.

భవిష్యదర్థక విశేషణము.

౩. తుమున్నర్థకరూపము తుదను కల యనునది చేర్చుట వలన భవిష్యదర్థకవిశేషణము నిష్పన్నమగును.—పోషింపఁగల, కొట్టఁగల.

తద్ధర్మార్థకవిశేషణము.

౪. ధాతువుతుదను, ఎడు, ఎడి, వర్ణకములు వైకల్పికముగాఁ జేర్చుటవలన తద్ధర్మార్థకవిశేషణము నిష్పన్నమగును.—పోషించు, పోషించెడు, పోషించెడి; కొట్టు, కొట్టెడు, కొట్టెడి.

వ్యతిరేకార్థకవిశేషణము.

౫. తుమున్నర్థకరూపము తుదను నివర్ణముఁ జేర్చుటవలని వ్యతిరేకార్థక విశేషణము నిష్పన్నమగును.—పోషింపని, కొట్టని.

---

౩. విశేష్యములు.

ధాత్వర్థకము.

౧. ధాతువుతుదను టవర్ణకము చేర్చుటవలన ధాత్వర్థకము నిష్పన్నమగును.—పోషించుట, కొట్టుట.

వ్యతిరేక ధాత్వర్థకము.

౨. తుమున్నర్థకరూపము తుదను మివర్ణకము చేర్చుటవలన వ్యతిరేక ధాత్వర్థకము నిష్పన్నమగును.—పోషింపమి, కొట్టమి.

కృదంతములు.

3. ధాతువులతుదను కొన్ని ప్రత్యయములను జేర్చుటవలన నేర్పడు విశేష్యములు కృదంతములనఁబడును—ఏలిక (ఏలు), కలిమి (కలుగు), కొనుబడి (కొను), మొ.

౪. కర్మార్థక ప్రయోగము.

౧. సకర్మకధాతువుల తుమున్నర్థకరూపము తుదను పడు ధాతువు చేర్చుటవలన కర్మార్థకము నిష్పన్నమగును.—పోషింపఁబడు, కొట్టంబడు.

౨. సమాపకములును, అసమాపకములును, అగు పెక్కురూపములు, పడు ధాతువుయొక్క ఆయారూపములను పైయట్లు చేర్చుటవలన నేర్పడును.—పోషింపఁబడుచున్నాఁడు, కొట్టఁబడుచున్నాఁడు; పోషింపఁబడి, కొట్టఁబడి. మొ.

ఆత్మనేపదార్థకము.

౧. క్రియాఫలము కర్తను జెందునప్పుడది యాత్మనే పదార్థకమనఁబడును. ధాతువుతుదను కొనుధాతువు చేర్చుటవలన ఆత్మనేపదార్థకము నిష్పన్నమగును. అప్పుడు ధాతువు కొనయందలి ఉకారము నకు వైకల్పికముగా ఇకారమగును.—పోషించుకొను, పోషించికొను; కొట్టుకొను, కొట్టికొను.

౨. ప్రేరణకర్మార్థకము.

పోషింపింపఁబడుచున్నాఁడు, పోషింపింపఁబడి, కొట్టింపఁబడుచున్నాఁడు, కొట్టింపఁబడి. మొ.

౩. ప్రేరణాత్మనేపదకర్తరికము.

పోషింపించుకొనుచున్నాఁడు, పోషింపించికొనుచున్నాఁడు, పోషింపించుకొని, పోషింపించికొని; కొట్టించుకొనుచున్నాఁడు, కొట్టించికొనుచున్నాఁడు, కొట్టించుకొని, కొట్టించికొని. మొ.

౪. ప్రేరణాత్మనేపదకర్మార్థకము.

పోషింపించుకొనఁబడుచున్నాఁడు, పోషింపించికొనఁబడుచున్నాఁడు, పోషింపించుకొనఁబడి, పోషింపించికొనఁబడి; కొట్టించుకొనఁబడుచున్నాఁడు, కొట్టించికొనఁబడుచున్నాఁడు, కొట్టించుకొనఁబడి, కొట్టించికొనఁబడి. మొ.

న్యూనక్రియలు.

౧. కొన్నికాలములయందును, పురుషములయందును మాత్రము ప్రయోగింపఁబడు క్రియలు న్యూనక్రియలు. — ఒల్లఁడు, వలయును. మొ.

౨. 'ఒల్లఁడు' మొదలైన వ్యతిరేకమునందే కాని భావంబునఁ బ్రయోగములేదు; ఈప్రకారముగానే వలయును, వలెను, వలదు, కూడును, కూడదు, మొదలగునవియును కొన్నియెడలమాత్రము ప్రయోగింపఁబడును.

---

౧. మఱియు సాధారణక్రియలు, సహాయక్రియలు, అను క్రియలు రెండువిధములు గలవి.

౨. ధాతువు తుదను ద్రుతసహిత అకారమును, ము, డు వర్ణకములును, చేర్చుటవలనం గ్రమముగా తుమున్నాద్యర్థకమును ప్రార్థనార్థకమును, నిష్పన్నమగునవి సాధారణక్రియలు.—

ధాతువు.	తుమున్నాద్యర్థకము.	ప్రార్థనార్థకము.
పోషించు	పోషింపఁగ	పోషింపుము, పోషింపుఁడు.
భరించు	భరింపఁగ	భరింపుము, భరింపుఁడు.
కొట్టు	కొట్టఁగ	కొట్టుము, కొట్టుఁడు.
వండు	వండఁగ	వండుము, వండుఁడు.

3. తుమున్నర్థకమునందును, ప్రార్థనార్థకమునందును వేఱు రూపములను బొందునవి నిపాతనక్రియలు.—

ధాతు.	తుము.	ప్రార్థ.
అగు	కాన్	కమ్ము, కండు.
వచ్చు	రాన్	రమ్ము, రండు.
చొచ్చు	చొరఁగ	చొరుము, చొరుఁడు.
చూచు	చూడన్	చూడుము, చూడుఁడు.
ఇచ్చు	ఈన్, ఈయన్, ఇయ్యఁగ	ఇమ్ము, ఇండు.
తెచ్చు	తేఁగ, తేరఁగ	తెమ్ము, తెండు, తేరుము, తేరుఁడు.
చచ్చు	చాఁగ, చావఁగ	చావుము, చావుఁడు.
నొచ్చు	నోఁగ, నోవఁగ, నొవ్వఁగ	నొవ్వుము, నొవ్వుఁడు, నోవుము, నోవుఁడు.
పోవు	పోఁగ, పోవఁగ	పొమ్ము, పొండు.
అను	అనఁగ, నాన్	అనుము, అనుఁడు.

ధాతు.	తుము.	ప్రార్థ.
కను	కనక్, కానక్	కనుము, కనుండు.
పిలుచు	పిలువక్	పిలుము, పిలుండు, పిలువుము, పిలువుండు.
లేచు	లేవక్	లెమ్ము, లెండు.
నిలుచు	నిలువన్	నిలుము, నిలుండు, నిలువుము, నిలువుండు. మొదలగునవి.

ప్రేరణార్థకము.

౧. క్రియలు ప్రేరణార్థకమున, సమరూపక్రియలు, భిన్నరూప క్రియలు, అని రెండు విధంగులు.

౨. ధాతువుతుదను ఇంచు చేర్చుటవలన నిష్పన్న మగునవి సమరూపక్రియలు. —— (పోషించు) పోషింపించు; (కొట్టు) కొట్టించు. అట్లుగాక వేరువేరు రూపములను జెందునవి భిన్నరూప క్రియలు.—— (రంజిల్లు) రంజించు; (అడఁగు) అడంచు.

భిన్నరూపక్రియల పట్టిక.

స్వార్థకము.	ప్రేరణము.
పూను	పూనుచు, పూనించు.
తేలు	తేలుచు, తేలించు.
మగుడు	మగుడుచు, మగిడించు.
కుదురు	కుదురుచు, కుదిరించు.
విను	వినుచు, వినిపించు.
అను	అనుపించు.
తిను	తినుపించు.
కను	కనిపించు, కానిపించు.
మెచ్చు	మెచ్చించు, మెప్పించు.
మాను	మానుచు, మానుపు, మానిపించు, మానించు.
మను	మనుచు, మనుపు.
అడఁగు	అడఁచు, అడఁగించు.
మాయు	మాపు, మాయించు.
కరఁగు	కరఁగు, కరఁగించు.
వడియు	వడుచు.
కలఁగు	కలఁచు, కలఁగించు.
ఉడుగు	ఉడుపు, ఉడిగించు.

స్వార్థకము.	ప్రేరణము.
కడచు	కడపు.
కుడుచు	కుడుపు, కుడిపించు.
ఆఁగు	ఆఁచు, ఆఁపు, ఆఁగించు.
రేఁగు	రేఁచు, రేఁపు, రేఁగించు.
పాయు	పాచు, పాపు.
విఱుఁగు	విఱుచు.
చూచు	చూపు.
నేరుచు	నేరుపు.
మేయు	మేపు.
లేచు	లేపు.
కలియు	కలుపు.
తడియు	తడుపు.
తెలియు	తెలుపు.
అగు	కావించు.
వచ్చు	రావించు, రప్పించు.
నొచ్చు	నొంచు, నొప్పించు.
ఉండు	ఉనుచు, ఉంచు.
డిగు	డిగించు, డించు.

స్వార్థకము.	ప్రేరణము.
పెరుగు	పెరుచు, పెంచు.
తఱుఁగు	త్రుంచు.
మునుఁగు	మునుచు, ముంచు.
చొచ్చు	చొనుచు, చొప్పించు.
[illegible]యు	[illegible]
చినుఁగు	చించు, చింపు.
తెగు	త్రెంచు, త్రెంపు.
తిరుగు	త్రిప్పు.
చచ్చు	చంపు.
నిలుచు	నిలువరించు, నిలుపు.
[illegible]ను	కొలుపు.
ఆడు	అరుచు, ఆడించు.
ఓడు	ఓడుచు, ఓడించు.
కూడు	కూరుచు, కూడించు.
[illegible]	[illegible]
పడు	[illegible]చు.
పెలుకు[illegible]	[illegible], [illegible]

౧. ఇందుఁ గొన్ని క్రియలకుఁ బెక్కు ప్రేరణరూపంబులు గానవచ్చుచున్నవి:—(మొగుడుటకు) మొగుడుచు, మొగుచు, [illegible], మొగిడించు; (పోవుటకు) పుచ్చు, పనుచు, పంచు, పనుపు; అనుచు, అనుపు, అంపు.

అవ్యయములు.

౧. లింగము, వచనము, పురుషము, విభక్తి, మొదలగువానిని బొందక యుండు పదములు అవ్యయములు.

ఎత్తెత్తి	ఓయి	కాంబోలు	[illegible]యు	[illegible]	హా
ఎప్పటి	ఓహో	కావున	తరువిడి	[illegible]	హుటాహుటి
ఎల్ల	కటకట	[illegible]	తద్వాత	[illegible]	[illegible]
ఏని	కట్టా	కోట్ల	తలా	బాపురే	[illegible]
ఏల	కడు	క్రమ్మఱి	గనుక	[illegible]	ఎట్టకేలకు
ఒండె	కద	క్రక్కున	చాలక	మఱి	ఎట్టకేని
ఒకో	కదా	గ్రమ్మన	నెఱిన్	మిక్కిలి	[illegible]
ఒత్తిలి	కనుక	ఛీ	పదంపడి	మిన్నక	పొరిపొరి
ఓహో	కరము	చెటి	పిదప	వెండియు	బోరన
ఓచెల్ల	కాని	చెల్లంబో	పిమ్మట	వెండి	మొదలగునవి.
ఓటు	కాంబట్టి	చేసి	బళి	సవి	

౧. ద్రుతప్రకృతికములు, కళలు అని పదము లన్నియు రెండు విధములు. ద్రుత మంతమందుఁగలవి ద్రుతప్రకృతికములు. ద్రుత మంతమందు రానివి కళలు.

౨. ద్రుతప్రకృతికములు—౧. ప్రథమ, కయి, యొక్క, కాక మిగిలినవిభక్తులు:—గిరినిన్, దొరనున్, వనములన్; నాచేతన్, నీచేన్, వానితోడన్, దానితోన్; మాకొఱకున్; మీవలనన్, తనకంటెన్; హరికిన్, మనకున్, శూరులలోపలన్, నదులలోన్; గృహమునందున్, స్వర్గమునన్. ౨. భూతతద్ధర్మార్థక ప్రథమపురుషైకవచనములు:—వచ్చెన్, వండున్, కొట్టెడున్, తినియెడిన్. ౩. ఉత్తమపురుషైకవచనములు:—వినుచున్నాను, కంటిన్, చేయఁగలన్, నిలుతున్, అరిగెదన్, కనన్. ౪. ఆశీరాద్యర్థకములగు ఎడు, తవర్ణకములు:—దద్ధుఁడయ్యెడున్, మేలుకలుగుతన్, శుభంబగు

గాపున్నన్. ౫. సప్తమ్యర్థకము.—చనుచున్. ౬. తుమునాద్యర్థకము.—పోన్. ౭. అనంతర్యార్థకము.—తోలఁగుచున్. ౮. చేదాద్యర్థకము—వర్షించినన్. ౯. సముచ్చయములు—హరియున్, నేనునున్. ౧౦. తాను, నేను, మొదలగునవి.—తాఁజనెనె, నేఁ జెప్పితి, వలెన్, పోలెన్, అయ్యెన్. మొ.

౯. ద్రుతప్రకృతికములు కానివన్నియుఁ గళలు—రాముఁడు, వనము, వస్తువు, హరులు, బల్లిదునికయి, వారియొక్క, (విభక్తులు); చెప్పితివి, వచ్చుచున్నావు (మధ్యమపురుషక్రియలు); లేచిరి, వచ్చిరి, (రేఫాంతక్రియలు); కంటిమి, చేయుచున్నాము, (మాంత క్రియలు); చేసి, విని, (క్త్వార్థకములు); చేయుచున్నాఁడు, చేయుచున్నది, కొట్టినవి, చేయఁగలదు, చేయఁగలఁడు, చేయఁగలరు, కొట్టఁడు, కొట్టదు, కొట్టవు, (వర్తమాన, భవిష్యత్, వ్యతిరేక, ప్రథమపురుషములు); ఇంచుక, బాపురె, ఔర, కటకట, అపుడు, ఇపుడు, ఎపుడు, ఏమి, ఎ, ఏ, ఆ, కదా, ఊరక. మొ (అవ్యయములు).

౮. వాక్యములతుదనుండు ద్రుతము వైకల్పికముగా లోపించును.—న్యాయమార్గంబున నడువవలయున్, నడువవలయు.

సమాసపదములు.

రెండుపదములుకూడి యొక్కపదమగునది సమాసం బనఁబడును.—నలుగడలు, పాలకడలిపట్టి, రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులు.

౨. సాంస్కృతికము, మిశ్రము, ఆచ్ఛికము, అని సమాసములు మూఁడువిధములు. సాంస్కృతికము, కేవలసంస్కృతపదములచేఁ గలిగినచో సిద్ధమనఁబడును.—తటాకోదకము; తత్సమపదములచేఁ గలిగినచో సాధ్యమనఁబడును—తటాకంబునుదకము. తత్సమముల

కును, అచ్చ తెనుంగుపదములకును గలుగునది మిశ్రమము.—సముద్రము నీరు, చెఱువునుదకము. కేవలము తెలుఁగుపదములకుఁ గలుగునది యాచ్ఛికము.—చెఱువునీరు.

౩. అవ్యయీభావము, తత్పురుషము, ద్వంద్వము, బహుబ్రీహి, అని సమాసములు నాలుగువిధములు.

౪. మొదటిపదము నర్థము ప్రధానముగాఁ గలది యవ్యయీభావము.—మధ్యేసముద్రము, మీఁగాలు, పెడతల.

౫. ఉత్తరపదము నర్థము ప్రధానముగాఁ గలది తత్పురుషము.—చోరభయము, దొంగయలజడి.

౬. సమానాధికరణము, వ్యధికరణము, అని తత్పురుషము ద్వివిధము. విశేష్య విశేషణముల సమాసము సమానాధికరణము; తక్కినది వ్యధికరణము.

౭. సమానాధికరణము.—సంఖ్యావాచకము పూర్వపదముగాఁ గలది ద్విగుసమాసము.—త్రిలోకి, ముల్లోకములు. ముజ్జగములు.

౮. సంఖ్యావాచకము కాని విశేషణమునకు విశేష్యముతోడ సమాసము కర్మధారయము.-సరసవచనము, సరసపుమాట, దంటమాట.

౯. ఇందు, ౧. ఉపమానము పూర్వపదముగాఁ గలది యుపమాన పూర్వపదసమాసము.—చంద్రసుందరము, చిగురుమోవి; ౨. ఉపమాన ముత్తరపదముగాఁ గలది యుపమానోత్తర పద సమాసము.—హస్తపద్మము, కేలుదమ్మి; ౩. అవధారణవాచకము పూర్వమందుఁ గలది యవధారణ పూర్వపదసమాసము.—నిశాకాంత, రేవెలఁది; ఇదియె రూపకసమాస మనఁబడును. ౪. నడిమి పదము లోపించినది మధ్యమపదలోపి సమాసము - ఛాయాద్రుమము, జవ్వాజిసెట్టి.

౧౦. వ్యధికరణము. — ౧. ద్వితీయాతత్పురుషము.—కృష్ణశ్రితుఁడు, పడగదారి; ౨. తృతీయాతత్పురుషము.—మాసపూర్వుఁడు, నెలతక్కువవాఁడు; ౩. చతుర్థీతత్పురుషము.—యూపదారువు, దేవరసొలు; ౪. పంచమీతత్పురుషము.—చోరభయము, దొంగయలుకు; ౫. షష్ఠీతత్పురుషము.—లక్ష్మీవల్లభుఁడు, లచ్చిమగఁడు; ౬. సప్తమీతత్పురుషము.—ఈశ్వరాధీనము, మాటనేర్పరి; ౭. నఞ్తత్పురుషము.—అజ్ఞానము.

౧౧. రెండుపదముల యర్థములును ప్రధానముగాఁ గలది ద్వంద్వసమాసము.—జననీజనకులు, తల్లిదండ్రులు.

౧౨. ఇతరపదార్థము ప్రధానముగాఁ గలది బహువ్రీహిసమాసము.—శీతకిరణుఁడు, చలివెలుఁగు.

౧౩. లుక్సమాసములు, అలుక్సమాసములు, అని సమాసము లెల్ల ద్వివిధములు. విభక్తిలోపించునది లుక్సమాసము.—వృక్షమూలము, చెట్టుమొదలు.

౧౪. సమాసమందు విభక్తిలోపించును. లకారము లోపింపదు.—గుణములప్రోక.

౧౫. విభక్తి లోపింపని దలుక్సమాసము. — వనేచరుఁడు, నీతోడి చెలిమి.

౧౬. సమాసమందు, చేత, తోడ, వలన, పీనియంత్య అకారమునకు ఇకారమును, అందునకు తుదను అలి యనునాగమంబును నగును.—నాచేతిపోరు, నీతోడినెయ్యము. వానివలనితప్పు, నాయందలిదయ.

౧౭. సమాసములం దంతట ద్రుతమునకు లోపము గలుగును. ఎల్లయంశములు; ఎల్లకాలము. తలఁద్రాలు మొదలగువానియం దీలోపము లేదు.—తలఁద్రాలు, సేసఁద్రాలు, ఊరఁబిచ్చుక.

పదసంధులు.

౧. పదము లొకటితో నొకటి చేరునపుడు కలుగు రూప భేదము సంధి యనఁబడును. అచ్సంధి, హల్సంధి, అని సంధి రెండు విధములు గలది.

అచ్సంధి.

౨. మొదటిపదము తుదియచ్చు లోపించి యచట రెండవ పదము మొదలియచ్చు నిలుచుట అచ్సంధి యనఁబడును.— రాముఁడు+అతఁడు=రాముఁ డతఁడు.

౩. దీర్ఘాచ్చులంతమునందుఁ గలపదములకును, ఇఁక మొదలగువానికిఁ దప్ప ద్రుతప్రకృతికములకును, తఱుచుగా సంధిరాదు. సంధి వచ్చునపుడు ద్రుతము లోపించును. క్త్వార్థశబ్దములకు సంధి రాని యెడల మొదటి యచ్చునకుఁ బరమందు యకారమాగమముగా వచ్చును.—మా+ఇల్లు=మాయిల్లు, చూడన్ +అయితి = చూడ నయితి, నాకొఱకున్ +ఇచ్చె=నాకొఱకిచ్చె.

అకారము.

౪. అకారమునకు సంధి బహుళముగా వచ్చును.—మేన+ అత్త=మేనత్త, మేనయత్త. బహుళ మనుటవలన స్త్రీవాచకములు, సంబోధనాంతములు, తత్సమములు, మొదలయిన వానికి సంధి రాదు.—సెలఁత +ఇచ్చెను=సెలఁతయిచ్చెను, రాముఁడ + ఇదిగో= రాముఁడ ఇదిగో, హంసయిది.

౫. కర్మధారయమునందు, కొన్నిశబ్దములకు ఆలుశబ్దము పరమగునప్పుడు తుదను రేఫాగమమువచ్చును.—పేద+ఆలు=పేదరాలు, గొడ్డు+ఆలు=గొడ్డురాలు. తత్సమంబుల తుది యత్వంబున కుత్వంబగును.—ధీర+ఆలు=ధీరురాలు.

ఇ కా ర ము.

౬. మధ్యమపురుషక్రియలయందు ఇకారమునకు సంధి నిత్యము.—ఏలితివి+అనఘ=ఏలితివనఘ, కొట్టితిరి+అప్పుడు = కొట్టితిరప్పుడు.

౭. ఏమి మొదలగు శబ్దముల ఇకారమునకును, ప్రథమోత్తమ పురుషములయందలి ఇకారమునకును, సంధివికల్పకము*గావచ్చును.—ఏమి+అనెను=ఏమియనెను, ఏమనెను; వచ్చిరి+ఇప్పుడు= వచ్చిరియిప్పుడు, వచ్చిరిప్పుడు; వచ్చితిమి+అప్పుడు=వచ్చితిమి యప్పుడు, వచ్చితిమప్పుడు. ఏమి, మఱి, కిమ్మీ, అది, అవి, ఇది, ఇవి, ఏది, ఏవి, ఇవి, ఏమి మొదలగునవి.

౮. తక్కినచోట్ల ఇకారమునకుసంధిరాదు.—వచ్చి+ఇచ్చెను= వచ్చియిచ్చెను; హరి+అతఁడు=హరియతఁడు.

ఉ కా ర ము.

౯. ఉకారమునకు సంధి నిత్యముగావచ్చును.—రాముఁడు+ఎక్కడ=రాముఁడెక్కడ.

౧౦. ద్రుత ప్రకృతికము లగు ప్రథమేతరవిభక్తులయందును, శత్రర్థక చువర్ణకమునందును గల ఉకారమునకు సంధి వైకల్పికముగా వచ్చును.—నన్నున్+అడిగెన్ = నన్నడిగెన్, నన్నునడిగెన్; మొ. చూచుచున్+ఉండెను=చూచుచుండెను, చూచుచునుండెను. నన్ను

---

* ఒకప్పుడు వచ్చి యొకప్పుడు రాకపోవుట వికల్పము.

నిన్ను, తన్ను, మమ్ము, మిమ్ము, తమ్ము లకు ద్వితీయాంతములకు సంధి లేదు.—నను నేలె, మిము నడిగె.

౧౧. కర్మధారయమునందు ఉకారమునకు అచ్చు పరమగు నపుడు పరమందు టకారమాగమముగా వచ్చును.—కఱకు+అమ్ము= కఱకుటమ్ము. కొన్నిచోట్ల నీయాగమము వైకల్పికము.—పేరు+ ఉరము=పేరురము, పేరుటురము.

౧౨. ఉకారాంతతద్ధర్మార్థక విశేషణములకును, షష్ఠీసమా సమునందు ఉకారాంత ఋకారాంతపదములకును, అచ్చు పరమగు నప్పుడు నకారమంతాగమముగా వచ్చును.—చేయు+అతఁడు= చేయునతఁడు, వచ్చెడు+ఆతఁడు=వచ్చెడునాతఁడు; మోము+అం దము=మోమునందము, విధాతృ+ఆజ్ఞ=విధాతృనాజ్ఞ.

౧౩. వాక్యముల తుదనుండు ఉకారమునకు సంధి లేకుండుట యొకదోషముగాదు.—సర్వతీర్థాభిగమనంబు సర్వవేద సమధిగమము సత్యంబుతో సమముగావు ఎఱుఁగు మెల్లధర్మములకున్.

౧౪. ఆమ్రేడితమందును* ఏఁడు మొదలగుశబ్దములు పరము లగునపుడును అన్నియచ్చులకు సంధి నిత్యముగా వచ్చును.— ఆహా+ఆహా=ఆహాహా; ఏసి+ఏఁడు = ఏసేఁడు; తాటి+ఆకు = తాటాకు.

హల్సంధి.

౧౫. ప్రథమమీఁది క, చ, ౘ, ట, త, ప, లకుఁ గ్రమ ముగా, గ, స, స, డ, ద, వ, బ, వికల్పముగా నగును.—వాఁడు+ కొట్టె=వాఁడుగొట్టె, వాఁడుకొట్టె; అతఁడు+చేరె=అతఁడు సేరె, అతఁడు చేరె; ఇతఁడు+ౘనియె=ఇతఁడు సనియె, ఇతఁడు ౘనియె;

* ఆమ్రేడితమనఁగా రెండుమారు లుచ్చరింపఁబడుమాట.

పీఁకు+టక్కరి=పీఁకు వక్కరి, పీఁకు టక్కరి; ఆమె+తగవరి= ఆమె దగవరి, ఆమె తగవరి; అది+పలికె=అదివలికె, అదిపలికె.

౧౯. ద్వంద్వసమాససంబంధు పదములమీఁది క, చ, చ̆, ట, త, ప, లకుఁ గ్రమముగా, గ, స, స, డ, ద, వ, లు నిత్యముగా నగును.—కూరగాయలు, కాలుసేతులు, టక్కుసొక్కులు, వంపు డొంపులు, అన్నదమ్ములు, ఊరుపల్లెలు.

౨౦. తెలుఁగుశబ్దములమీఁది సాంస్కృతిక పదములకు గ, స, డ, ద, వ, లు రావు—అతఁడుచక్రి, వాఁడుకంసుఁడు. మొ.

౨౧. ద్రుతప్రకృతికములమీఁది, క, చ, చ̆, ట, త, ప, లకుఁ గ్రమముగా గ, జ, జ̆, డ, ద, బ, లు నిత్యముగానగును. అప్పు డా ద్రుతమునకు బిందువుగాని సంశ్లేషము*గాని స్వత్వము† గాని వచ్చును.—చూచెన్+కమలము=చూచెఁగమలము. చూచెం గమ లము, చూచెగ్గమలము, చూచెనుగమలము; వచ్చెన్+చక్రి=వచ్చెఁ జక్రి, వచ్చెంజక్రి, వచ్చెజ్జక్రి, వచ్చెనుజక్రి; ఏగెన్+చాన=ఏగెఁ జాన, ఏగెంజాన, ఏగెజ్జాన, ఏగెనుజాన; పూనెన్+టక్కు=పూనెఁ డక్కు, పూనెండక్కు, పూనెడ్డక్కు, పూనెనుడక్కు; విచ్చెన్+ తమ్మి=విచ్చెఁదమ్మి, విచ్చెందమ్మి, విచ్చెద్దమ్మి, విచ్చెనుదమ్మి; పూచెన్+పద్మము=పూచెఁబద్మము, పూచెంబద్మము, పూచె బ్బద్మము, పూచెనుబద్మము.

౨౨. ద్రుతమునకు సరళవర్ణముగాని స్థిరవర్ణముగాని పరమగు నప్పుడు లోపముగాని, సంశ్లేషముగాని, స్వత్వముగాని వచ్చును.—

*సంశ్లేషమనగా మీఁదివాల్లుతోఁ గూడుకొనుట.

†ద్రుతముయొక్క మొదలిరూపము స్వత్వమనఁబడును. అది నువర్ణకము.

వచ్చెఁ + గజము = వచ్చెగజము, వచ్చెఁగ్గజము, వచ్చెనుగజము;
తెచ్చెఁ + ఖడ్గము = తెచ్చెఖడ్గము, తెచ్చెఁఖ్ఖడ్గము, తెచ్చెనుఖడ్గము.

౨౦. సమాసమందు ఉకారాంతములగు స్త్రీసమశబ్దముల కును, (మువర్ణకమున కాదేశముగావచ్చు) పు, ంపు, వర్ణకములకును, పరుషసరళములు పరములగునప్పుడు ద్రుతమంతాగమముగావచ్చును. అప్పుడు ద్రుతప్రకృతికముల కెట్లట్లు స్వత్వముదక్క తక్కినరూపములు వచ్చును.—చిగురు + కయిదువు = చిగురుఁగయిదువు, చిగురుంగయి దువు, చిగురుగ్గయిదువు; సరసపు + గుణము = సరసపుగ్గుణము. ఇచట ద్రుతమునకు లోపంబురాదు, ఈయాగమము తసవర్ణకము పరమగు నప్పుడు అకారాంతవిశేషణములకును వచ్చును.— తెల్ల + తనము = తెల్లఁదనము, తెల్లందనము, తెల్లద్దనము.

౨౧. పడు మొదలైనవి పర మగునప్పుడు మువర్ణకమునకు లోపముగాని పూర్ణబిందువుగాని వికల్పముగావచ్చును. భయము + పడు = భయపడు, భయంపడు. భయముపడు. పడు, పెట్టు, పట్టు, పఱుచు, ఇవి పడు మొదలైనవి.

౨౨. ప్రార్థనార్థక మధ్యమపురుష మువర్ణకమునకు హల్లు పరం బగునపుడు వైకల్పికముగా లోపము కలుగును.—చూడుము + రాముని = చూడురాముని, చూడుమురాముని. చూడకుము + నన్ను = చూడకునన్ను, చూడకుమునన్ను.

౨౩. అను పరమగునపుడు విసర్గమునకు లోపము గలుగును.— త్వమేవగతిః + అనియె = త్వమేవగతియనియె.

౨౪. అనుకరణంబునఁ గడహల్లునకు ద్విత్వ మగును.— పాయాత్ + అని = పాయాత్తని. అహమాదిశబ్దముల మకారమునకు ద్విత్వము వైకల్పికము.—దాసోహమ్ + అనియె = దాసోహమ్మనియె. దాసోహమనియె.

౨౮. అనుకరణమందు ఉకారాంతనామములకు వుకారం బంధాగమం బగును. — ఇయం ధేనుః +. అనె = ఇయంధేనువనె.

పదపరిచ్ఛేదము సంపూర్ణము.

వాక్యపరిచ్ఛేదము.

౧. ఒక క్రియతో నన్వయించు పదసముదాయము వాక్యమనఁ బడును. (అనఁగా, కర్తృ కర్మ క్రియలకూడికచే సంపూర్ణమైనయర్థము గలుగు పదసమూహము వాక్యము అని యర్థము.) — రాముఁడు రావణుని సంహరించెను. వాక్యములనుగూర్చి చెప్పునది వాక్యపరిచ్ఛేదము.

౨. సకర్మక ప్రయోగమునందు, (కర్త, కర్మము, క్రియ,) మూఁడును, అకర్మక ప్రయోగమునందు, (కర్త, క్రియ,) రెండును, వాక్యమునకు అవయవము లుండును.

ప్రయోగము.	కర్త.	కర్మము.	క్రియ.
సకర్మకము. అకర్మకము.	వాఁడు. వాఁడు.	సత్యమును.	పలుకుచున్నాఁడు. నవ్వెను.

౩. క్రియ లేనివాక్యమును ఉండును. — వచ్చినవాఁడు ఫల్గునుఁడు. (అయినను నిట్టిచోట్లఁ గ్రియ యధ్యాహారమై యుండును.)

౪. ప్రతి సామాన్యవాక్యమునందును భాగములు మూడేసి యుండ వచ్చును. —

కర్త.	కర్మము.	క్రియ.
యోగ్యుడగు	పాపమూలమైన	ఎన్నడును
పురుషుడు,	కల్లను	పలుకడు.

[సామాన్యముగా విశేషణములును, వానితో నన్వయించు సమాసాదులును, కర్తృకర్మలకును, అవ్యయములు క్రియలకును, అంగములై యుండును.]

౫. ఒకవాక్యమునందు విశేషణము, విశేష్యము, మొదలగు వానితోడ దుల్యముగ నుండు వాక్యమునకు ఉపవాక్యమని పేరు:— ఎవడు మంచివాడుగా నుండునో వాడు గౌరవమును బడయును.

[పై వాక్యమునందు "ఎవడు మంచివాడుగా నుండును" "వాడు గౌరవమును బడయును" అను రెండువాక్యములు గలవు. వానిలో మొదటిది మంచి యనువిశేషణముతోడ దుల్యము కావున నుపవాక్యము; రెండవది ప్రధానవాక్యము.]

౬. సమాపక క్రియతో నన్వయించు పదసముదాయము సంపూర్ణవాక్య మనియు, అసమాపకక్రియతో నన్వయించు పద సముదాయము అసంపూర్ణవాక్యమనియు, చెప్పబడును.

౭. సామాన్యవాక్యములు, సంశ్లిష్టవాక్యములు, ద్వంద్వవాక్యములు, అని వాక్యములు మూడువిధములు.

౮. ఒక్కక్రియనుమాత్రము గలిగియుండు సంపూర్ణవాక్యము సామాన్యవాక్య మనబడును. — సూర్యుడుదయించెను.

౯. అసంపూర్ణవాక్యముతోడ గాని, ఉపవాక్యముతోడ గాని కూడియుండు సంపూర్ణవాక్యము సంశ్లిష్టవాక్య మనబడును.—సూర్యు

...నక్షత్రములు ప్రకాశించును; ప్రపంచము నెవఁడు సృజియించెనో మనకుఁ దెలియఁగదు.

౧౦. సముచ్చయార్థకములచేఁ గలుపఁబడిన రెండుమూఁడు సంపూర్ణవాక్యములు గలవాక్యము దంద్వవాక్య మనఁబడును.—వాఁడు సత్యమునే పలికెనుగాని జను లాతనిమాటలను విశ్వసించినవారు కారు. దీనినే మహావాక్య మందురు.

౧౧. వాక్యమునందలి పదములకుఁ గలపరస్పరసంబంధము అన్వయ మనఁబడును. సమానాధికరణాన్వయము, వ్యధికరణాన్వయము, అని యన్వయము ద్వివిధము.

౧౨. పదములకు లింగ, వచన, విభక్తి, పురుషములయం దైకమత్యము గల యన్వయము సమానాధికరణాన్వయము; అట్టి యైకమత్యము లేనిది వ్యధికరణాన్వయము.

సూత్రములు.

విశేష్యము.

౧. "యొక్క" తప్ప విభక్తులన్నియుఁ గ్రియలతో నన్వయించును.—రాముఁడు సీతతోఁ గొలువుండెను.

౨. సంబోధన ప్రథమ తక్క ప్రతిప్రథమయు నొకక్రియను బొందియుండును.—రాముఁడు వచ్చెను. (ఇచట "రాముఁడు" అనునది "వచ్చెను" అను క్రియను బొందును.) ఈప్రథమనే కర్త యనఁబడును. ఒకానొకప్పుడు క్రియాపదము లోపించియు నుండవచ్చును—వాఁడు యోగ్యుఁడు (గానున్నాఁడు).

౩. ప్రతి క్రియయొక్క కర్మమును ద్వితీయావిభక్తియం దుండవలయును.—రాముఁడు రావణునిఁ జంపెను. [ఇచట "చంపెను"

అను క్రియకుఁ గర్మము కావున "రావణుని" అనునది ద్వితీయా విభక్తిగానున్నది.]

౪. అచేతన వాచకము కర్మమైనప్పుడు ద్వితీయాస్థానమునఁ బ్రథమ యగును. రాముఁడు రథమెక్కెను; రాముఁడు గుఱ్ఱము నెక్కెను.

౫. కర్మార్థక ప్రయోగమునఁ గర్తకు చేత వర్ణకము వచ్చును.—రామునిచేత రావణుఁడు చంపఁబడియెను. కరణార్థమందును, హేత్వర్థమందును, చేత, చే వర్ణకములును, సహాయార్థకమందును, తుల్యార్థకమందును, తోడ, తో వర్ణకములును వచ్చును.—గొడ్డలిచేతఁ జెట్టునరకెను. (కరణార్థము); విద్యచేఁ గీర్తికలుగును (హేత్వర్థకము); రాజు సేనలతోడవచ్చె (సహాయార్థకము); పతివ్రతావాఁడు స్త్రీతో సమానుఁడు (తుల్యార్థకము).

౬. సంప్రదానమున కొఱకు వర్ణకము వచ్చును.—జనకుఁడు రామునికొఱకు సీతనిచ్చెను. ఇచట షష్ఠియు నగు.—జనకుఁడు రామునికి సీతనిచ్చె.

౭. అపాదానార్థమున వలన వర్ణకమును, నిర్ధారణార్థకమున కంటె వర్ణకమును, వచ్చును.—చెట్టువలన ఫలము పడెను; అపకీర్తి కంటె చావుమంచిది.

౮. సంబంధార్థకమున యొక్క వర్ణకంబును, నిర్ధారణార్థకమున లోపల, లో, వర్ణకములును వచ్చును.—విప్రునియొక్క గృహము; బాలురలో సోమరి చెడిపోవును.

౯. అధికరణార్థమున అందు, న, వర్ణకములు వచ్చును.—బీదలయందు దయయుండవలయును, పాత్రమున నీరున్నది.

విశేషణము.

౧౬౦. విశేషణములు విశేష్యములతోడను, సర్వనామముల తోడను, అన్వయించును. — మంచిరాముఁడు.

౧౬౧. విశేషణములు వానివిశేష్యములతోడ సమానములగు లింగ విభక్తి వచనములఁ గలిగి యుండవలయును. — రాముఁడు యోగ్యుఁడు; సీత యోగ్యురాలు; పాటుపడుట యోగ్యము; వారు యోగ్యులు; యోగ్యుల బాలురఁ మెచ్చుకొందురు.

౧౬౨. షష్ఠ్యంత విశేషణములకు వికల్పముగాఁ బ్రథమ వచ్చును. — గుణాభిరాముఁడు రామునకు వందనము చేసెద; గుణాభి రామునకు రామునకు వందనము చేసెద.

౧౬౩. స్త్రీసమము లగుగాని, మువర్ణాంతములగుగాని విశేషణ ముల బహువచనమునకు వైకల్పికముగా నేకవచనం బగును. — పెక్కులు మాటలేల? పెక్కుమాటలేల? వానిచర్యలు చిత్రముగాఁ నున్నవి; వానిచర్యలు చిత్రములుగా నున్నవి.

౧౬౪. అగుధాతువుపయిఁ బుట్టిన విశేషణములచే వ్యవధానము చేయఁబడినట్టి కాని, సముచ్చయములచేఁ గలుపఁబడినట్టికాని విశే షణములకుఁ బ్రథమ వచ్చును.— శూరుఁ డగురామునిచే రావణుఁడు చంపఁబడెను; యోగ్యుఁడును ధీరుఁడునగు రామునికొలకు జనకుఁడు కన్యనిచ్చెను.

౧౬౫. ఏకవచనమునందుండు రెండుమూఁడు విశేష్యముల విశే షణమునకు బహువచనంబగును. — పూజ్యులగు రాముఁడును గృష్ణు ఁడును వచ్చిసిరి.

౧౬౬.. ఒకానొకచోఁ బుంలింగ విశేషణములు కొన్ని నపుంసక సమములై యుండును. - అందమైన మనుష్యుఁడు, సుందరమైన పురుషుఁడు,

సర్వనామము.

౧౭. సర్వనామములు తాముచెందు విశేష్యములతోడఁగాని సంబంధించు నితరసర్వనామములతోడఁగాని సమానములగు లింగవచనములను గలిగి యుండవలయును—ఆబాలుఁడు మంచివాఁడు; వాఁడు కల్లలాడఁడు. సీత మిగుల సుకుమారి; ఆయన నామె వనవాసము చేసెను. మునులు కోపముగలవారు; కారణము లేక వా రితరులను శపింతురు. ఎవఁడుధీరుఁడో వానిని బహుమానించెద. ఎవరుయోగ్యులో వారికి మేలుకలుగును. ఎవతె కష్టపడునో యామె సౌఖ్యమనుభవించును.

౧౮. వాక్యమునకు సహితము మాఱుగా సర్వనామము వాడఁబడును.—సత్రాజిత్తు కూఁతు శతధన్వున కీయకపోయెను. దానం జేసి వాఁడు సత్రాజిత్తు నంతంబు నొందించె.

క్రియ.

౧౯. ప్రతిక్రియయుఁ గర్తతో నన్వయించును.— వాఁడు నడచెను. సకర్మకక్రియలు కర్మలతోడఁగూడ నన్వయించును.—వాఁడు గుఱ్ఱము నెక్కెను.

౨౦. కొన్నిక్రియలకుఁ గర్మములు రెండుండును. అట్టివానికి ద్వికర్మకములని పేరు.—నిన్నొకకోటి వేఁడెదను; వారు రిపుల నాపదఁ బెట్టిరి.

౨౧. జనులు కర్తలగునప్పుడు కర్తవైకల్పికముగా లోపించును:—వానకురియు నని చెప్పుదురు.

౨౨. ప్రతిక్రియయు, దనకర్తతోడ సమానమైన లింగపురుషవచనములను గలిగియుండవలయును:—నేను కొట్టుచున్నాను; మేము కొట్టుచున్నాము; నీవు కొట్టుచున్నావు; మీరు కొట్టితిరి; వారు కొట్టిరి; వాఁడు కొట్టఁడు; ఆమె కొట్టదు.

౨౯౩. సముచ్చయార్థమునందు నొకటిగాఁ జెప్పబడిన కర్తల క్రియ బహువచనమునందుండవలయును:— రాముఁడును హరియు వచ్చిరి.

౨౯౪. ఏని, ఒంటె, కాని మొదలగు వికల్పార్థముల తోడఁ గూడిన కర్తల క్రియ యేకవచనం బగును.— తండ్రియేని కొడుకేని వచ్చును. మధ్యమోత్తమ పురుషములతోఁ గూడినచో బహువచనమే వచ్చును:— రాముఁడొంటె నీవొంటె నుడియుదురు; నేనుగాని వాలి గాని జయింతుము.

౨౯౫. అనేక మహదమహత్తులు కర్తలగునపుడు క్రియ కడ కర్తకుం దగియుండును:—గుఱ్ఱమును కాఁతును వచ్చిరి. కాఁతును గుఱ్ఱమును వచ్చెను.

౨౯౬. తానుశబ్దముతోఁ గూడినపుడు కర్తలు పెక్కులయ్యును క్రియ యేకవచనమునందే యుండును:—రాముఁడు తానును లక్ష్మణుఁడును సీతయు రథమెక్కెను.

౨౯౭. ప్రథమ మధ్యమపురుషములు కర్తలగునపుడు మధ్యమ పురుషముతోఁడను, మధ్యమోత్తమ పురుషములు గాని ప్రథమ మధ్యమోత్తమ పురుషములు మూఁడును గాని కర్తలగునపు డుత్తమపురుషముతోఁడను, క్రియ సంబంధించి యుండవలయును—వాఁడును నీవును వచ్చితిరి; నీవును నేనును వచ్చితిమి; వాఁడును నేనును వచ్చితిమి; వాఁడును నీవును నేనును వచ్చితిమి.

౨౯౮. వాక్యము కర్తయగునపుడు క్రియ యేకవచనమునం దుండును.—ఈవృక్షమెట్లుద్భవించునో తెలియదు.

౨౯౯. పూజార్థమునఁ గర్తలకట్ల క్రియలకును ఏకవచనము బహువచన మగును.— మదీయగురు లిప్పుడ చనుదెంతురు. (మదీయ గురు విప్పుడ చనుదెంచునని యర్థము.)

౩౧. వాక్యములలోని రెండవ వ్యతిరేక క్రియ యొక్క భావక్రియతోడ సమానములగును.—వాఁడు కొట్టకపోలేదు. (=వాఁడుకొట్టెను.)

౩౧. అనేక క్రియ లేకకర్తతో సన్వయించునప్పుడు కడ క్రియ తప్ప మిగిలినవి క్త్వార్థకములుగా నుండును.—రాముఁడు కపిసేనలను గూడి, వారధి దాఁటి, లంకఁ జొచ్చి, రావణుని సంహరించెను.

౩౨. ఏకకాలమందలి వ్యాపారములను దెలుపు క్రియలనేకము భిన్నములైన కర్తలతో సన్వయించినఁ గడదానికిఁ దక్క మిగిలిన వానికి తుమున్నర్థక రూపము వచ్చును.—చిలుకలు కూయఁ, దుమ్మెదలు మ్రోయఁ, గోయిలలు రొదసేయఁ, మదనుఁడు వెడలెను.

అ వ్య య ము.

౩౩. అవ్యయములు క్రియలతోడను, విశేషణములతోడను, ఇతరావ్యయములతోడను, అన్వయించును:—వాఁడు మిక్కిలి నడచును; వాఁడు మిక్కిలి మంచివాఁడు; వాడుఁ మిక్కిలి చక్కఁగాఁ జదువును.

౩౪. సముచ్చయములచేత నొకటిగాఁ జేర్పఁబడిన విశేష్యములును సర్వనామములును ఒక్కవిభక్తి కలవిగా నుండవలయును:—హరియును రాముఁడును వచ్చిరి; శివునియొక్కయుఁ గేశవునియొక్కయు గుణములను శేషుఁడును వర్ణింపఁజాలఁడు.

౩౫. కొన్నిపదములఁ దక్క వాక్యమునందన్నిపదములను మనస్సు వచ్చినచోటం బ్రయోగింపవచ్చును.—ఉపాధ్యాయుఁడు బాలురను గఠినముగాఁ గొట్టెను; బాలుర నుపాధ్యాయుఁడు కఠినముగాఁ గొట్టెను. కఠినముగా బాలుర నుపాధ్యాయుఁడు గొట్టెను; కఠినముగా నుపాధ్యాయుఁడు బాలురను గొట్టెను. మొదలగునవి.

వాక్యపరిచ్ఛేదము సంపూర్ణము.

శబ్దాతిదేశము.

ఒక వాక్యమునందలి పదముల సంబంధ నిరూపణము చేయు విధము శబ్దాతిదేశ మనఁబడును.

(వాక్యము.)

"ఒక మంచిబాలుఁడు బడికిఁజని పాఠములను మిక్కిలి క్రమముగాఁ జదివెను; కాఁబట్టి వానికి బహుమతి దొరకెను."

ఒక—సంఖ్యార్థక విశేషణము, బాలుఁ డనువిశేష్యముతో నన్వయించును.

మంచి—గుణవిశేషణము, బాలుఁడు అను విశేష్యముతో నన్వయించును.

బాలుఁడు—విశేష్యము, మహదర్థకము, ఏకవచనము, ప్రథమా విభక్తి, చదివె నను క్రియకుఁ గర్త.

బడికిఁ—విశేష్యము, అమహదర్థకము, ఏకవచనము, షష్ఠీవిభక్తి, చని యను క్రియతో వ్యధికరణాన్వయముఁ బొందును.

చని—క్రియ, చనుధాతువు, అకర్మకము, అసమాపకము, క్త్వార్థకమైనయవ్యయము, బాలుఁ డనుకర్తతో నన్వయించును.

పాఠములను—విశేష్యము, అమహదర్థకము, బహువచనము, ద్వితీయా విభక్తి, చదివెనను క్రియకుఁ గర్మము.

మిక్కిలి—అవ్యయము, క్రమముగాన్ అను మఱియొక యవ్యయముతో నన్వయించును.

క్రమముగాన్—అవ్యయము, చదివెను అను క్రియతో నన్వయించును.

చదివెను—క్రియ, చదువుధాతువు, సకర్మకము, కర్త్రర్థక ప్రయోగము, సమాపకము, స్వార్థకము, భూతకాలము, ప్రథమ పురుషము, పుంలింగము, ఏకవచనము, బాలుఁడను కర్తతోడను పాఠముల నను కర్మముతోడను నన్వయించును.

వానికిన్—పురుషబోధక సర్వనామము, ప్రథమపురుషము, సంబంధార్థకము, ఏకవచనము, షష్ఠీవిభక్తి, 'బాలుఁడను' విశేష్యమునకు మాఱుగా నుపయోగింపఁబడినది.

బహుమతి—విశేష్యము, అమహదర్థకము, ఏకవచనము, ప్రథమా విభక్తి, దొరకెనను క్రియకుఁగర్త.

దొరకెను—క్రియ, దొరకుధాతువు, అకర్మకము, సమాపకము, స్వార్థకము, భూతకాలము, ప్రథమపురుషము, నపుంసక లింగము, ఏకవచనము, బహుమతి యనుకర్తతో నన్వయించును.

కావ్యపరిచ్ఛేదము.

౧. దోషరహితములును, అలంకార సహితములును, అగు వాక్యసమూహము కావ్య మనఁబడును. కావ్యములను గూర్చి చెప్పునది కావ్యపరిచ్ఛేదము.

౨. కావ్యదోషములు మూడువిధములు. ౧.-పదదోషములు,- అపశబ్దము, నిరర్థకము, అప్రజనము, శ్రుతికటువు, ఛందోభంగము, మొదలగునవి. ౨.— వాక్యదోషములు,- ప్రక్రమభంగము అధిక పదికము, పునరుక్తి, విసంధి, హీనోపమము, మొదలగునవి. ౩. — అర్థదోషములు,—వ్యర్థము, సంశయము, విరుద్ధము, నేయార్థము, క్లిష్ట గూఢార్థము, మొదలగునవి.

౩. అలంకారములు రెండు విధములు. — శబ్దాలంకారములు, అర్థాలంకారములు.

శ బ్దా లం కా ర ము లు.

౧. అనుప్రాసము.— మున్నుగొన్న వర్ణమునే పలుమాఱు నుడివిన, అనుప్రాస మగును:— అ క్కటికట్టివక్కి నిక్కంబ మన దిక్కు నకు వచ్చునే నొక్కమక్కుకు పోటునకు జిక్కఁడంచెద.

౨. యమకము.— పలుమాఱొక్కవిధమయినమాటల నర్థభేదముగల వానిని బ్రయోగించిన, యమకమగును.—మనస్సైన మనస్సైనికనికాయంబులోఁ గాయంబు గాయంబు కానివాఁడు లేఁడయ్యె.

అర్థాలంకారములు.

౧. ఉపమ.—ఉపమానోపమేయములకుఁ జక్కని పోలిక గలిగినచో నుపమాలంకారము. ఉపమానము (అధిక గుణము కల చంద్రాదికము), ఉపమేయము (పోల్పఁ బడఁదగిన ముఖాదికము), సాధారణధర్మము (ఉపమానోపమేయములకు సామాన్యమైన కాంత్యాదికము), ఉపమావాచకము (పోలికను సూచించు 'వలె' మొదలగునవి), ఈనాలిగింటికి గ్రహణముగలిగినఁ బూర్ణోపమ.—ఎక్కడఁ జూచిన నప్సరస్సమన్వితంబును సుమనోవిరాజితంబును నయి కప్పురపు దీవి స్వర్గంబుంబోలెఁ జూడ్కికి వేడ్క గొలుపుచున్నది.

౨. ఉత్ప్రేక్ష—ఉపమేయమునకుఁ గలిగిన యుపమాన ధర్మముఁబట్టి, ఉపమేయము నుపమానముగా సంభావించుటయుత్ప్రేక్ష. ఇందు, వస్తువుకానిది వస్తువుగాను, హేతువుకానిది హేతువుగాను, ఫలముకానిది ఫలముగాను, తలఁపఁబడును.—అప్పు డప్పతంగకులదారుణరణమరణంబుఁ దానును బతంగుండై కానఁ జూడనోపక యాచోటువాసి చనియెనో యనఁ బ్రభాకరుండు ప్రభ గొడలి పడమటి కడలికడకు నడచి మఱుంగువడియె.

౩. రూపకము.— ఉపమేయముయొక్క ధర్మము ఉపమానమునం దారోపింపఁబడి హృదయరంజక మగునది రూపకము:—పుణ్యావశంబున నిప్పటి కీ శశాదనావ మృత్యుదేవతవాతఁ బడక బతికితిమి.

౪. స్వభావోక్తి.— సహృదయ హృదయంగమముగ నున్నది యున్నట్లుగా జెప్పుట స్వభావోక్తి:— యాతాయాతగజవ్రాత, పద

తలాఘాతంబులం జదిసి సమసిన శశకవిసరంబుల నాలోకించి, శశకేం ద్రుఁడు మంత్రి బెగ్గలం బగ్గలింప రోఁజుచుం బాలు తెంచి నిజాధీశ్వరునిం గాంచి వినయవినమితోత్తమాంగుండై నమస్కరించి తమవారికిం బాటిల్లిన ముప్పు చెప్పఁబోయి డగ్గుత్తికపడి కొంతవడి నోరురాక యూరకుండి యెట్టకేలకు నెలుంగు తెచ్చుకొని యిట్లనియె.

౫. అతిశయోక్తి — ఉన్నదానికంటె నెక్కువగాఁ జెప్పుట యతిశయోక్తి. — మరాళికులాధ్యక్షుండు నిజవళక్ష పక్ష విక్షేపణ జాత వాతవేగసముద్ధూత పాంసుజాతంబు భూనభోంతరాళంబుం దిరోహించి యంతరిక్షం బలక్షితంబుగాఁ జేయఁ జనుదెంచె.

౬. అర్థాంతరన్యాసము. — ఒకవిషయమును జెప్పి, దానిని సమర్థించుటకు విశేషముగాఁగాని సామాన్యముగాఁగాని వేఱొకవిషయమును జెప్పుట యర్థాంతరన్యాసము. — ఇనుమునుగూడిన వేడి వేల్పునకు సమ్మెట పెట్లబ్బెను; హీనునిఁగూడిన మాననీయునకు లాఘవంబు గలుగునుగదా.

౭. శ్లేషము. — అనేకార్థములుగల పదములఁగూర్చి చెప్పుట శ్లేషము. — ఆ పరమహంసావతంసుం డాశల జయించి నైజతేజం బెల్ల కడల వెలుంగ నొక్కనాఁడు నిజాప్తద్విజనికరపరివేష్టితుండై రాజయోగంబు మెఱయఁ బుండరీకాసనంబున సుఖాసీనుండై నిండు కొలువుండె.

౮. పద్యకావ్యము, గద్యకావ్యము, అని కావ్యము ద్వివిధము.

పద్యకావ్యము.

౧. ప్రతి పద్యమునకు నాలుగుపాదము లుండును. అనేక గణములుచేరి పాదమగును. గురులఘువుల చేరికచే గణము లేర్పడును.

౨. గురువులు:— దీర్ఘాక్షరములును, పూర్ణబిందువు, విసర్గము, పొల్లువ్రాల్లు, వీనిని గూడిన వర్ణములును, సంయుక్తాక్షరమునకు ముందు దూఁదిపలుకు వర్ణములును, గురువులు. గ, ఇది గురువునకుసంజ్ఞ.

౫. లఘువులు:—తక్కినవి లఘువులు. ౹, ఇది లఘువునకు సంజ్ఞ.

U ఇట్లు బాలచంద్రునివిధమున వ్రాసిన గురువనియు, |, ఇట్లు నిలువుగీఁత లాగున వ్రాసిన లఘువనియు, గ్రహింపవలెను.

U | | U U | | U | U | | U U |
[రా ముఁ డు సిం హా స న మె క్కి న్యా య ము గ౯ భూ మి

U U | | | | U | | | U U | |
పా లిం చి ప్ర జ ల దుః ఖ ము లం బోఁ గొ ట్టె ను.]

౬. నిసర్గగణములు, ఉపగణములు, అని గణములు రెండు విధములు.

౭. నిసర్గగణములు—ఇవి మూఁడేసి యక్షరములవలనఁ గలుగును. అందు, మూఁడుగురువులు మగణము, ఆదిగురువు భగణము, మధ్యగురువు జగణము, అంత్యగురువు సగణము, మూఁడులఘువులు నగణము, ఆదిలఘువు యగణము, మధ్యలఘువు రగణము, అంత్యలఘువు తగణము:—

U U U
శ్రీ రా మా, మగణము.

U | |
సీ త డ, భగణము.

| U |
ద రం బు, జగణము.

| | U
గ డు ర౯, సగణము.

| | |
వె లఁ గు, నగణము.

| U U
మ హా త్ముల్, యగణము.

U | U
సౌ ఖ్య ము౯, రగణము.

U U |
కై కొం ద్రు, తగణము

౬. ఉపగణములు:—సూర్యగణములు, ఇంద్రగణములు, ఉపగణములలో ముఖ్యములు. సూర్యగణములు రెండు; ఇంద్రగణము లాఱు:—

౧. సూర్యగణములు.

I I I

సు ఖ ము, నగణము.

∪ I

పొం దు. గలము.

ఇందు గలమును హగణ మనియు వాడుదురు. ఈలాగుననే లగమునకు వగణమని పేరు.

౨. ఇంద్రగణములు.

I I I I

న ర స ఖు, నలము.

I I I ∪

గు ణ ము లకా. నగము.

I I ∪ I

ప లు మా ఱు, సలము.

∪ I I

మా ను లు, భగణము.

∪ I ∪

ప్రే మ తో, రగణము.

∪ ∪ I

న ద్దిం త్రు, తగణము.

౭. యతిప్రాసములు:—పద్యపాదము మొదటివర్ణము యతి; రెండవవర్ణము ప్రాసము. యతి ప్రతిపాదమునకు వేఱు వేఱుగానుండును; ప్రాసము పాదములకెల్ల నొకటిగా నుండును. ఆయాపాదములందుండు మొదటివర్ణముతో మైత్రిగలవర్ణ ముండుచోటు యతిస్థానమనఁబడును.

౮. యతి:—యతికి స్వరము ప్రధానము. అచ్చులలో, అ, ఆ, ఐ, ఔ లును; ఇ, ఈ, ఋ, ౠ, ఎ, ఏ, లును; ఉ, ఊ, ఒ, ఓ లును,

గసడదలలోఁడాము మిత్రములు. హల్లులలో, క, ఖ, గ, ఘ, లును; చ, చ, ఛ, జ, జ, ఝ, శ, ష, స, లును; ట, ఠ, డ, ఢ, లును; త, థ, ద, ధ, లును; ప, ఫ, బ, భ, వ, లును; య, హ, లును; తమలోఁ దాము మిత్రములు. ఈవ్యంజనములును స్వరమైత్రిఁ జెందినయే యొండొంటికిం బనికివచ్చును.

౯. ప్రాసము:— ప్రాసమునకు వ్యంజనమైత్రి ముఖ్యము. కాఁబట్టి యేయచ్చుతోఁగూడినను బనికివచ్చును. ఒకపాదమున సంయుక్తాక్షరమున్న నన్నిపాదముల నాసంయుక్తాక్షరమే యుండవల యును. ప్రాసాక్షరములకు ముందువర్ణములు సర్వత్ర గురువులుగానైనను, లఘువులుగానైనను, ఉండవలయును.

౧౦. పద్యములు:—వృత్తములు, జాతులు, ఉపజాతులు, అని పద్యములు మూఁడువిధములు.

౧. వృత్తములు.

౧. ఉత్పలమాల:—భ, ర, న, భ, భ, ర, వ, గణములును, పదియవయక్షరము యతియును గలనాలుగుపాదములుగలది యుత్పల మాల:—

"కొండని వేడ్కతోఁ బసిఁడి ♦ కొండ ధనార్థులకెల్లఁ బంచి యా
కుండుట దాసథారకుఁ బ ♦ యోనిధులెల్ల వ్యయింపలేమి యా
రెం డపకీర్తులం దల ధ ♦ రించినవాఁడు ప్రధానశీలుఁ డా
ఱిం డిరువాగుగా ముడికిఁ ♦ దార్చినవెంద్రుకల న్నిమంబునన్."

౨. చంపకమాల:— న, జ, భ, జ, జ, ర, గణములును, పదునొకండవయక్షరము యతియును గల నాలుగు పాదములుఁ గలది చంపకమాల:—

"చెలువములెల్లఁ గ్రోవుగను ♦ జేసి ప్రవీణత సంబుజంబులన్
నలువ సృజింప రేలవి క ♦ నద్యుతిహీనము లౌటఁ గన్నులం
గలువలఁజేనిఁ జేసినఁ బ ♦ గ లుచిహీనుఁ డతండు నాటఁగా
కలికి మొగంబు రేవగలు ♦ కాంతిఁ దనర్పఁగఁ జేసె నిమ్మహిన్."

౩. మత్తేభవిక్రీడితము:—స, భ, ర, న, మ, య, వ, గణ
ములును, పదునాలవయక్షరము యతియును గల నాల్గుపాదములఁ
గలది మత్తేభవిక్రీడితము:—

"సతియూరుద్యుతిఁ జెందఁ బూని నిజదు ♦ శ్చర్మాపనోదక్రియా
రతిఁ బాధోలవపూరితోదరములై ♦ రంభేభహస్తంబు లు
న్నతటిన్ వీడె మరుద్విభూతిఁ గదళిం ♦ ద్వర్గోష మాచంచలో
ద్ధతఖండాతతిఁ బాయదయ్యె నదెపో ♦ తద్వైరమూలం బిలన్."

౪. శార్దూలవిక్రీడితము:—మ, స, జ, స, త, త, గ, గణ
ములును, పదమూడవ యక్షరము యతియును గల నాలుగుపాదములఁ
గలది శార్దూలము.—

"పున్నాగంబుల గెల్చు బాహగమనం ♦ బు న్నాభికావర్తముం
బున్నాగంబుల గెల్చు నీలరుచులం ♦ బొల్పారు రోమాళియుం
బున్నాగంబుల గెల్చు నవ్వికసితాం ♦ భోజాక్షి ప్రాపైనచోఁ
బున్నాగంబులగెల్చు టేమియరుదా ♦ పుష్పాస్త్రుఁడూహింపఁగన్."

౫. మత్తకోకిల:— ర, స, జ, జ, భ, ర, గణములును, పదు
నొకండవయక్షరము యతియును గలది మత్తకోకిల:—

"పుత్త్రి యట్లగునమ్మ శోకము ♦ బొరది కుందుచునున్న నీ
గాత్ర మొండొకకీడు పాటిలఁ ♦ గందుఁ బాండుతనూభవుల్
పుత్రవర్గము చన్నచో నెద ♦ భూరిశోకముఁ బొందరే
పాత్రహీనతఁ బడ్డ కుంతికి ♦ బాయు నేర్చునె నెవ్వగల్."

౬. మాలిని:—న, న, మ, య, య, గణములును తొమ్మిదవ యక్షరము యతియును గలది మాలిని:—

"కథితశుభచరిత్రా ♦ గ్రావకన్యాకళత్రా
మథితవిమతగోత్రా ♦ మానినస్తోత్రపాత్రా
ప్రథనదితిజజైత్రా ♦ భక్తచిత్తాబ్జమిత్రా
పృథులధవళగాత్రా ♦ భీకరోగ్రాగ్ని నేత్రా."

౨. జాతులు.

౧. కందము:—కందమునకుఁ బ్రథమ తృతీయ పాదముల మూఁడేసిగణములును, ద్వితీయచతుర్థపాదముల నయిదేసిగణములును, యుండును. గగము, నలము, భ, జ, స, గణములునచ్చును. వీనిలో బేసిని జగణమురాదు. ద్వితీయచతుర్థపాదముల మూఁడవ గణము నల జగణములలో నొకటిగాను, నాలుగవగణము మొదటియక్షరము యతిగాను, కడపటియక్షరము గురువుగాను, ఉండవలయును:—

"అకలుష నీలిమ నాక
స్య కచమునకు నోడి పాఱి ♦ నవిన్నై తేఁటుల్
మకరందార్థము తఱుచుగ
వికచము లగుపుష్పములకె ♦ వెనకుచు నేగున్."

౨. ఉత్సాహ:—ఏడుసూర్యగణములు, ఒకగురువు, ఐదవ గణము మొదటి యక్షరము యతియు, కలది యుత్సాహ:—

"తనయుఁగాచుపనికిఁ బూని ♦ ధర్మపుత్రవాయుసం
దనులఁ గవలఁ జేయఁగలుగు ♦ దండిమగలు సేసలం
గొని వడిం గడంగ నరకు ♦ గొనక నిలిచి యొక్కఁడుం
జెనఁగి యాఁగె సైంధవుండు ♦ బిసుదు దక్షుఁడుం గదే."

౩. ఉపజాతులు.

౧. తేటగీతము.—సూర్యగణ మొకటి, ఇంద్రగణములు రెండు సూర్యగణములు రెండు, నాలుగవగణము మొదటియక్షరము యతియు కలది తేటగీతము.—

"నీవు చదివింతు వనుచు న ♦ న్నియును నిడిచి
బిచ్చ మెత్తంగరాదుగా ♦ జేలతపసి
గడవ నాడకు చాలు నీ ♦ గోడవ యేల
వెజ్జుతన మేల యని మది ♦ లజ్జ నొడమి."

౨. ఆటవెలఁది.—మొదటిపాదమునకు మూఁడవపాదమునకు మూఁడుసూర్యగణములు, రెండింద్రగణములును, రెండవపాదమునకు నాలవపాదమునకు అయిదుసూర్యగణములును, ప్రతిపాదమున నాలవ గణము మొదటియక్షరము యతియును, కలది యాటవెలఁది యను గీతము.—

"అందుఁ బ్రమథముఖ్యు ♦ లందఱుఁ గ్రందుగాఁ
దఱిసి తమయనుంగు ♦ తెఱవపిండుఁ
గూర్చుకొని మనోజ ♦ కోలాహలస్ఫూర్తి
యలర నోలి నోల ♦ లాడు చుండ."

౩. సీసము.—సీసమునకుఁ బ్రతిపాదమున రెండుభాగము లుండును. అందు మొదటిభాగమున నాలుగు ఇంద్రగణములును, రెండవభాగమున రెండింద్రగణములు రెండుసూర్యగణములును, ప్రతిభాగపు మూఁడవగణము మొదటియక్షరము యతియును, అగుచు యుండవలయును. నాలుగుపాదములతుద నొకగీతముఁ జేర్పవలయును.

"వాలెఱ తొంటిక్షై ♦ వడిమాటలాడదు,
కటిలన్నత్రివహింపఁ ♦ గుంతలంబు

లత్కులు మిసిమిరా ♦ సరచామీకరం గనుంగొనె,
నాడించె బొమసొని ♦ యాసనంబు
చనుగొమల్నె గయ వ ♦ క్షము సేకుఁగడకొత్తెఁ,
బాణిసానము లెబ్బు ♦ నాటఁ దోడఁగె
సాకెకు మధ్యంబు ♦ దారిద్ర్యములె చెప్పె,
రొచ్చోర్చ్వకిటు, లోఁగఁ ♦ జొచ్చెమేను
వట్టిగాంభీర్య మొక్కండు ♦ పెట్టుకొనియె
నాభి నానాఁటికీగతి ♦ నాఁటిపొందు
చవుక యయిపట్టి యిచ్చుటఁ ♦ జనదు నిలుప
ననుచు జాతిసకరణి బా ♦ ల్యంబు జాపె"

(ఏకఁ ప్రాసముకొఱిలేదు. యతికిమాఱుగాఁ ప్రాసముండవచ్చును.)

గద్యకావ్యములు.

౧. పద్యకావ్యముకానిది గద్యకావ్యము. దీనినే వచనకావ్యమందురు:—

ఆశ్రయించినను ఫలచ్ఛాయాసమన్వితం బగుమహావృక్షమునే యాశ్రయింపవలెను. ఒకవేళ దైవికంబుగ ఫలంబులు లభింపక పోయినను, సనివార్యం బగు దానినీడ నేఁడు మాపనోపును! సింహప్రసాదంబున నజంబును వనంబున నిర్భయంబుగఁ జరియించుటఁ గానమే! అట్లు ప్రబలులం జేరిన లాఘవాస్పదులకును గౌరవంబబ్బును; ద్వేష్యులును సర్వజగన్మాన్యు లగుదురు. ఇఁక నార్యులు ప్రశంసనీయు లగుదురని యుగ్గడింప నేల! ఎప్పుడును హీనుని మాత్రము చేరరాదు. చేరినన్ మును గలగౌరవము సయితము పోవును. శౌండిని కరంబుననున్న పాలముంత నైన కల్లుముంతయే యందురు.

విరతులు.

౧. చక్కగా నర్థమగుటకై భాషించునప్పుడు కాని పఠించునప్పుడు గాని వాక్యాదులయంతమందు యుక్తకాలము మాటలను నూరకుంట విరతి యనఁబడును, సులభముగా నన్వయించుకొనుటకొఱకు గ్రంథమును వాక్యములఁగాను వాక్యాంశములఁగాను విభజించుటకైయు యట్టి వివిధ విరతులను దెలుపుసంజ్ఞలు (గుఱుతులు) వాడఁబడును.

సంజ్ఞలు.

, వాక్యాంశబిందువు. అన్వయమునందు సమీపసంబంధమును గలిగియు నించుక విరతి నపేక్షించు వాక్యాంశములతుద నీగుఱుతు వాడఁబడును.— సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, నక్షత్రములు, ఆకాశము నలంకరించును. ఇది యేకమాత్రకాలపు విరతిని దెలుపును.

; అర్థబిందువు. మహావాక్యములోని ముఖ్యవాక్యములయంతమం దీగుఱుతు వచ్చును.—నీటియందు బెండ్లు తేలును; గాని గుండ్లు తేలవు. ఇది ద్విమాత్రకాలపువిరతిని దెలుపును.

: న్యూనబిందువు. దూరసంబంధముగల రెండు ప్రత్యేక వాక్యములనడుమ నీగుఱుతు వచ్చును.—లోకములో నాకంటెఁ బ్రాజ్ఞుఁడు లేఁడనుకోకుము: ఒకరినిమించినవా రొకరుండనే యుందురు. ఇది మూడుమాత్రలకాలపువిరతిని దెలుపును.

. బిందువు. భిన్నవాక్యముల యంతమునం దీగుఱుతు వచ్చును.—పాపమునకు భయపడుము. మనుష్యుల కోపమునకు భయపడకుము. ఇది నాలుగుమాత్రలకాలపువిరతిని దెలుపును.

౨. ఈవిరతులను దెలుపుగుఱుతులు గాక, అర్థానురాగములైన ధ్వన్యాదులను సూచించుగుఱుతులును, మఱికొన్ని సేతుగుఱుతులును, కలవు.

? ప్రశ్నార్థకచిహ్నము. ప్రశ్నార్థకవాక్యములతుద నీగుఱుతు వచ్చును.—ఎవరక్కడ? సంస్కృతముం జదివితివా?

! రాగచిహ్నము. ఆశ్చర్యము, సంతాపము, మొదలగువానిని దెలుపుపదములయు వాక్యములయు తుద నీగుఱుతు వచ్చును. – ఆ! ఇవి యేటిమాటలు! అయ్యో! ఎంతమంచివాఁడు పోయెను!

" " అనువాదచిహ్నము. గ్రంథాంతరమునుండి గ్రహింపఁబడిన వాక్యాదుల కిరుప్రక్కల నీగురుతు లుండును.—"దుర్బలస్య బలం రాజా" అన వినమే.

( ) వృత్తార్థము, [ ] వలయుతేము. అముఖ్యము లగునట్టి కాని పర్యాయము లగునట్టి కాని పదములయొక్కయు వాక్యముల యొక్కయు రెండుప్రక్కల నీగుఱుతులు వేయఁబడును.—దాశరథికి (రామునకు) నమస్కారము. నిష్కారణముగ నీచుఁడు [పాపమునకు వెఱవండు కాఁబట్టి] సత్పురుషుల కెగ్గుచేయును.

∧ హంసపాదము. ఈగురుతు లుప్తవర్ణాదులు మీఁద వ్రాయబడి యున్నవని తెలుపును.

* తారకము.
† శూలము. } ఈగుఱుతులు రెండును గ్రంథమునందలి విషయములనుగూర్చి యడుగున వ్రాయఁబడిన కారికలు మొదలగువానిని జూడుమని చదువువానికిం దెలుపుటకుపయోగింపఁబడును.

కావ్యపరిచ్ఛేదము సంపూర్ణము.

A Glossary of Grammatical Terms.

భాష=Language
వ్యాకరణము=Grammar
వర్ణపరిచ్ఛేదము=Orthography
పదపరిచ్ఛేదము=Etymology
వాక్యపరిచ్ఛేదము=Syntax
కావ్యపరిచ్ఛేదము=Prosody
వర్ణములు =Letters
వర్ణసమామ్నాయము=Alphabet
అచ్చులు=Vowels
హ్రస్వాచ్చులు=Short Vowels
దీర్ఘాచ్చులు=Long Vowels
హల్లులు=Consonants
పరుషములు=Hard Consonants
సరళములు=Soft Consonants
స్థిరములు=Fixed Consonants
కంఠ్యములు=Gutterals
తాలవ్యములు=Palatals
మూర్ధన్యములు=Cerebrals
దంత్యములు=Dentals
ఓష్ఠ్యములు=Labials
అనునాసికములు=Nasals
అంతస్థములు=Semi Vowels
ఊష్మములు=Sibilants
లఘువులు=Light Semi vowels
అలఘువులు=Harsh Semi-vowels
పదము=Word
వ్యస్తపదము=Simple Word
సమాసపదము=Compound Word
విశేష్యము=Noun
సంజ్ఞావాచకము=Proper Noun
జాతివాచకము=Concrete Noun
గుణవాచకము=Abstract Noun
క్రియావాచకము=Verbal Noun
లింగము=Gender
పుంలింగము=Masculine Gender
స్త్రీలింగము=Feminine Gender
నపుంసకలింగము=Neuter gender
వచనము=Number
ఏకవచనము=Singular Number
బహువచనము=Plural Number
విభక్తి=Case
ప్రథమావిభక్తి=Nominative Case
ద్వితీయావిభక్తి=Objective Case
తృతీయావిభక్తి=Implementive
చతుర్థీవిభక్తి=Dative Case
పంచమీవిభక్తి=Ablative Case
షష్ఠీవిభక్తి=Possessive Case
సప్తమీవిభక్తి=Locative Case

సంబోధనప్రథమ-Vocative Case
విశేషణము--Adjective
గుణవిశేషణము=Adjective of quality
సంఖ్యావాచకము-Numeral Adjective
సంఖ్యార్థకము=Cardinal
పూరణార్థకము=Ordinal
క్రియావాచకము=Participial Adjective
సర్వనామము=Pronoun
పురుషబోధకములు=Personal Pronouns
సంబంధార్థకములు=Relative Pronouns
ప్రశ్నవాచకములు=Interrogative Pronouns
విశేషణసర్వనామములు=Adjective Pronouns
నిర్దిష్టసర్వనామములు=Demonstrative Pronouns
అనిర్దిష్టసర్వనామములు=Indefinite Pronouns
సంఖ్యావాచకసర్వనామములు=Numeral Pronouns
క్రియ=Verb
సకర్మకము=Transitive
అకర్మకము=Intransitive
సమాపకక్రియ=Finite Verb
అసమాపకక్రియ=Infinite Verb
కర్త=Agent, Subject
కర్మము=Object
కర్త్రర్థకము=Active Voice
కర్మార్థకము=Passive Voice
ప్రేరణార్థకము=Causal Voice
స్వార్థకము=Indicative Mood
ప్రార్థనార్థకము=Imperative Mood
ఆశీరర్థకము=Precative Mood
కాలము=Tense
వర్తమానము=Present Tense
భూతము=Past Tense
భవిష్యత్తు=Future Tense
తద్ధర్మము=Aorist
పురుషము=Person
ప్రథమపురుషము=Third Person
మధ్యమపురుషము=Second Person
ఉత్తమపురుషము=First Person
భావము=Affirmative
వ్యతిరేకము=Negative
స్వతంత్రక్రియ=Principal Verb
ఉపక్రియ=Auxiliary Verb
న్యూనక్రియ=Defective Verb
సాధారణక్రియ=Regular Verb
ప్రాసక్రియ=Irregular Verb
అవ్యయము=Indeclinable word
సముచ్చయములు=Conjunctions
సంధి=Combination of letters

ఆగమము=Additional
ఆదేశము=Substitutional
నిత్యము=Fixed
వికల్పము=Optional
స్వత్వము =Natural State
లోపము=Elision
సంశ్లేషము=Coalition
ఆమ్రేడితము=Repetition of Word
ప్రత్యయము=Particle
సమానాధికరణాన్వయము=Concord
వ్యతికరణాన్వయము=Government
వాక్యము=Sentence
సామాన్యవాక్యము =Simple Sentence
సంశ్లిష్టవాక్యము · Complex Sentence
మహావాక్యము=Compound Sentence
ప్రధానవాక్యము Principal Sentence
ఉపవాక్యము=Subordinate Sentence
సూత్రము=Rule
హంసపాదము=Caret
పద్య[illegible]
ప్రాసము=Rhyme

అలంకారములు=Figures of speech
ఉపమాలంకారము=Simile
అత్యుక్తి=Exaggeration
రూపకము=Metaphor
అతిశయోక్తి=Hyperbole
పద్యకావ్యము=Poetry
వచనకావ్యము=Prose
సిద్ధము=Indigenous
సాధ్యము=Applied
అతిదేశము=Parsing
అధ్యాహృతము=Understood Word
విరతులు=Pauses
వాక్యాంశబిందువు=Comma
అర్ధబిందువు=Semicolon
న్యూనబిందువు=Colon
బిందువు=Full-stop
ప్రశ్నార్థకచిహ్నము=Mark of Interrogation
రాగచిహ్నము=Mark of Exclamation
అనువాదచిహ్నము=Sign of Quotation
వృత్తార్థము=Parenthesis
వలయితము=Brackets
తారకము=Star
శూలము=Oblisk

శ్రీ మోదు ... సరస్వతీపవర్ ప్రెస్, రాజమండ్రి.—1948.

14 స్వయంకృషి	0	1	6
15 సకాయకష్టకర్మలు	0	1	6
16 వేశ్యాకాంతల యుప॥	0	2	0
17 ఐకమత్యము	0	1	0
18 దానములు	0	1	0
19 స్త్రీపునర్వివాహ చరిత్రము	0	1	0
20 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోపన్యాసము	0	2	0
21 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక ప్రథమవిజ్ఞాపనము	0	2	0
22 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	0	2	0
23 స్త్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	0	3	0
24 స్త్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానస్థితులు	0	1	0

ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు

ఎనిమిదవ సంపుటము	3	0	0
1 దేశీయమహాసభ, దాని యుద్దేశము	0	4	0
2 శంకరాచార్యులు	0	1	0
3 బసవరాజు గవర్రాజుగారి జీవచరిత్రము	0	2	0
4 జీసస్ చరిత్రము	0	10	0
5 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రలు	0	11	0
6 విగ్రహతంత్ర విమర్శనము	0	6	0
7 ఉపన్యాసమంజరి	0	5	0
8 వివేకవర్ధని మొ॥భా॥	0	6	0
9 ,, రెం॥భా॥	0	6	0
10 ,, మూ॥భా॥	0	8	0

సాహిత్యగ్రంథములు

తొమ్మిదవ సంపుటము	3	0	0
1 సంగ్రహవ్యాకరణము	1	0	0
2 కావ్యసంగ్రహము	0	1	6
3 అలంకారసంగ్రహము	0	4	0
4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము	0	12	0
5 నీతిచంద్రిక - సంధి	0	12	0
6 తర్కసంగ్రహము	0	1	0
7 సత్యవాదిని	0	6	0
8 ఉత్తమస్త్రీచరిత్రములు	0	12	0

పూర్వాంధ్రకవులు

పదియవ సంపుటము	4	0	0
ఆధునికాంధ్రకవులు	1	4	0

శాస్త్రములు

శారీరశాస్త్రసంగ్రహము	1	0	0

పదకొండవ సంపుటము

స్వీయచరిత్ర	4	0	0

పుస్తకములు వలయువారు:—

శ్రీకందుకూరి హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము.

[illegible] పోష్టుఖర్చులు వేరు.

Printed by A. Lakshmanaswamy Naidu
at the Saraswathi Power Press, Rajahmundry